

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LUCA, CĂTĂLIN

Manual pentru profesioniștii care lucrează cu copiii rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate / Catălin Luca, Gheorghe Pascaru, Liliana Foca. - Iași: Terra Nostra, 2009

ISBN 978-973-1888-30-9

I. Pascaru, Gheorghe

II. Foca, Liliana

364.65-053.2

Copyright © 2009, by Asociația Alternative Sociale

Nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al Asociației Alternative Sociale

Editura Terra Nostra

Editură acreditată CNCSIS - Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior

Asociația Alternative Sociale

**Manual pentru profesioniștii
care lucrează cu copiii rămași
singuri acasă ca urmare a
plecării părinților la muncă
în străinătate**

Editura "Terra Nostra" Iași

LISTA AUTORILOR:

Cătălin LUCA - director executiv al Asociației Alternative Sociale, are peste zece ani de experiență în coordonare de proiecte și formare în următoarele domenii: justiția juvenilă, prevenirea și asistența pentru victimele traficului de persoane, abuzul asupra copilului, delincvența juvenilă, migrația și consecințele acesteia.

Gheorghe PASCARU - sociolog și coordonator proiect în cadrul Asociației Alternative Sociale, cu experiență în programe privind problematica copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate, prevenirea și combaterea traficului de ființe umane și exploatarea prin muncă a copilului.

Liliana FOCA - psiholog și coordonator proiect în cadrul Asociației Alternative Sociale, formator în domenii ca: prevenirea delincvenței juvenile, consilierea și orientarea în carieră, asistența victimelor traficului de persoane, asistența copilului singur acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate.

Maricica BUZESCU - director al Centrului Județean de Asistență Psihopedagogică Iași, formator național pentru managementul de proiect, formator al Casei Corpului Didactic Iași, expert în consilierea copilului supradotat în cadrul Universității "Petre Andrei" din Iași, Facultatea de Psihologie și Științele Educației.

Cezar GAVRILIUC - director executiv al Centrului de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău, Republica Moldova, cu experiență în drepturile copilului, participare și dezvoltarea deprinderilor de viață.

Daniela PLATON - magistru în psihologie, activează la Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău, Republica Moldova, în domeniile: cercetare, evaluare de proiecte, dezvoltare de materiale didactice și informative.

CUPRINS:

Consecințe ale plecării părinților la muncă în străinătate	
Rezultate ale studiilor întreprinse în România și Republica Moldova	7
Cadrul legislativ al protecției copiilor rămași fără îngrijire	
părintească în urma migrației părinților.....	14
Asistența socială a copilului singur acasă	25
Asistența psihologică a copilului singur acasă	41
Rolul profesorului în prevenirea consecințelor negative	
ale plecării părinților la muncă în străinătate asupra copiilor	48
Psihopedagogia prevenirii consecințelor negative ale plecării	
părinților în străinătate asupra copiilor.....	64
Sistemul de protecție al copilului singur acasă	74
Fișă pentru identificarea situației copilului singur acasă	76

Consecințe ale plecării părinților la muncă în străinătate. Rezultate ale studiilor întreprinse în România și Republica Moldova

Migrația forței de muncă este un fenomen care a apărut în România și Republica Moldova imediat după 1990. Studiile și cercetările realizate asupra acestui fenomen în perioada 1990-2005 în România identifică mai multe valuri migraționiste după țara de destinație¹ (Germania, Israel, Italia, Spania și în special pentru Republica Moldova - Rusia). Aceste studii prezintă profiluri ale migrantului, trasee de migrație, număr de migranți, valoarea remitențelor și impactul economic al acestora, zone geografice din România afectate de numărul migranților și chiar impactul cultural asupra migrantului a experienței de emigrație. Aspectul economic al migrației este o dimensiune constantă și nuanțată a fenomenului încă de la început. Causă și motor care întreține migrația, banii sunt principala motivație a plecării la muncă în străinătate. „Remitențele devin noul ”vehicul” al propagării dezvoltării, iar migrația internațională - cadrul ei de referință”². În 2005 începe să se vorbească, din ce în ce mai mult, în mass-media despre efectele plecării părinților la muncă în străinătate asupra copilului, despre situația minorilor care rămân singuri acasă. În acest context, putem observa o schimbare de paradigmă a cercetărilor privind migrația. De la aspectele structurale și informațiile statistice care definesc migrația economică a românilor identificăm deplasarea interesului cercetătorilor către servicii sociale³, familie, copil și implicațiile sociale ale migrației pentru muncă a părinților.

Cercetările sociologice asupra **fenomenului copiilor singuri acasă** în România și Republica Moldova care au fost considerate pentru această analiză sunt următoarele:

- 2006 - SINGUR ACASĂ - studiu efectuat în zona Iași asupra copiilor separați de unul sau ambii părinți prin plecarea acestora la muncă în străinătate, Asociația Alternative Sociale (coordonator conf. Gabriela Irimescu);
- 2006 - Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990-2006, Fundația Soros (coordonator prof. univ. Dumitru Sandu);
- 2006 - Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Moldova (Cezar Gavriluic, Daniela Platon, Viorica Afteni);

1 Sandu, D. (coord.), *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990-2006*, Fundația pentru o Societate Deschisă, București, 2006, p.19.

2 Anghel, R. G., *Schimbare socială sau dezvoltare? Studii de caz într-un oraș din România, în Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, coord. Anghel, R. G. și Horvath, I., Ed. Polirom, Iași, p.249.

3 Luca, C., Gulei, A.-S. (coord.), *Metodologie - asistența socială, psihologică și juridică a copiilor rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate*, Ed. Terra Nostra, București, 2007.

- 2007 - Efectele migrației: copiii rămași acasă, Fundația Soros (Georgiana Toth, Alexandru Toth, Ovidiu Voicu, Mihaela Ștefănescu);
- 2008 - Analiză la nivel național asupra fenomenului copiilor rămași acasă prin plecarea părinților la muncă în străinătate, Asociația Alternative Sociale și UNICEF România (Alexandru Toth, Daniela Munteanu, Ana Bleahu);
- 2005-2008 Studiul privind efectele migrației părinților la muncă în străinătate asupra copiilor, Centrului Județean de Asistență Psihopedagogică Iași (coord. prof. psihopedagog Maricica Buzescu), nepublicat;
- 2006-2008 - Situații copii cu părinți plecați la muncă în străinătate, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copiilor, România, conform <http://www.copii.ro/content.aspx?id=158>;
- 2009 - Studiu comparativ Iași - Chișinău privind situația copilului singur acasă, Fundația Iosif (Cătălin Luca, Adrian Lupu, Mihaela Pitea, Alina Stîngaciu).

Copiii singuri acasă în cifre

Datele statistice oferite de studiile din România ne dau informații importante despre valorile numerice ale fenomenului și prin corelarea cifrelor din mai multe studii putem observa amploarea fenomenului.

2006	Surse oficiale: 59.959 copii au cel puțin un părinte plecat la muncă în străinătate. Dintre aceștia, 21.400 au ambii părinți plecați la muncă în străinătate, iar 6.224 au părintele unic susținător plecat la muncă în străinătate ⁴ .
	Cercetări: în municipiul Iași, 4156 elevi cu vârste între 10-19 ani cu cel puțin un membru al familiei plecat în străinătate. 20% dintre acești copii au ambii părinți plecați la muncă în străinătate ⁵ .
2007	Surse oficiale: 82.464 copii au cel puțin un părinte plecat la muncă în străinătate. Dintre aceștia, 26.406 au ambii părinți plecați la muncă în străinătate, iar 8.904 au părintele unic susținător plecat la muncă în străinătate ⁶ .
	Cercetări: în rândul populației școlare la nivel național 170.000 de elevi din clasele V-VIII au cel puțin un părinte plecat la muncă în străinătate. Dintre aceștia 55.000 au mama plecată, 80.000 au tatăl plecat, iar 35.000 au ambii părinți plecați ⁷ .

4 Situație copii cu părinți plecați la muncă în străinătate 31.12.2006 - statistică emisă de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, <http://www.copii.ro/content.aspx?id=158>, accesat la data 14.03.2007

5 Irimescu, G. (coord.), *SINGUR ACASĂ - studiu efectuat în zona Iași asupra copiilor separați de unul sau ambii părinți prin plecarea acestora la muncă în străinătate*, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2006, p.4.

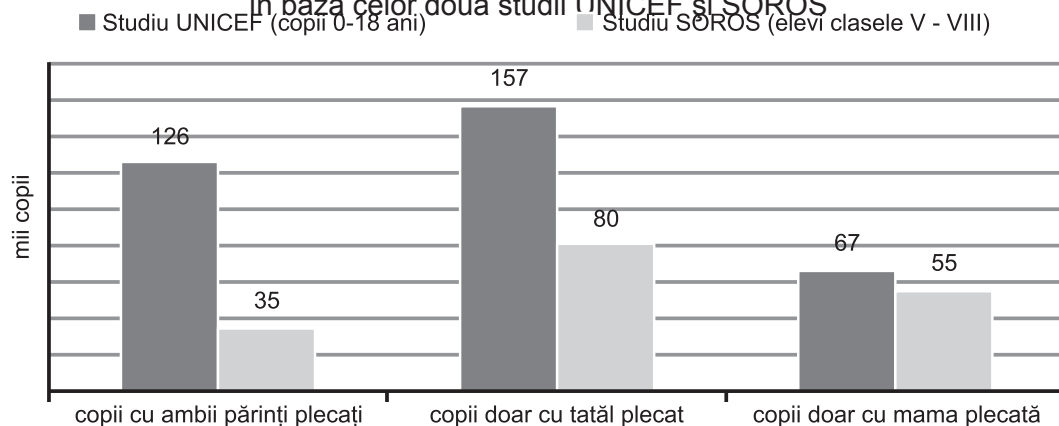
6 Situație copii cu părinți plecați la muncă în străinătate 31.12.2007 - statistică emisă de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, <http://www.copii.ro/content.aspx?id=158>, accesat la data 25.07.2008.

7 Efectele migrației: copiii rămași acasă, Fundația Soros, Georgiana Toth, Alexandru Toth, Ovidiu Voicu, Mihaela Ștefănescu, 2007, p.8.

2008	<p>Surse oficiale: 92.328 copii au cel puțin un părinte plecat la muncă în străinătate. Dintre aceștia, 28.795 au ambii părinți plecați la muncă în străinătate, iar 10.408 au părintele unic susținător plecat la muncă în străinătate⁸.</p>
	<p>Cercetări: la nivel național, 350.000 de copii, reprezentând circa 7% din totalul populației 0-18 ani, aveau cel puțin un părinte plecat în străinătate. Dintre aceștia</p> <ul style="list-style-type: none"> • 157.000 de copii aveau doar tatăl plecat, • 67.000 de copii aveau doar mama plecată. • 126.000 de copii aveau ambii părinți plecați în străinătate. <p>Pe ansamblul populației 0-18 ani, alți circa 400.000 de copii au experimentat la un moment dat în viață absența unuia dintre părinți ca urmare a plecării acestuia la muncă în străinătate. În cifre absolute, fenomenul relevă o amploare semnificativă, de masă.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 350.000 de copii ai căror părinți sunt plecați în prezent, • 400.000 care au avut la un moment dat unul sau ambii părinți plecați⁹.

Putem vorbi de aproape 750.000 din circa 5 milioane de copii, cât are în prezent România, care au fost într-o anumită măsură afectați de migrația părinților¹⁰.

Figura 1. Estimările numărului de copii cu părinți plecați în străinătate în baza celor două studii UNICEF și SOROS

8 Situație copii cu părinți plecați la muncă în străinătate 31.12.2008 - statistică emisă de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, <http://www.copii.ro/content.aspx?id=158>, accesat la data 20.03.2009.

9 Toth, A., Munteanu, D., Bleahu, A., *Analiză la nivel național asupra fenomenului copiilor rămași acasă prin plecarea părinților la muncă în străinătate*, Asociația Alternative Sociale și UNICEF România, Ed. Alpha MDN, Buzău, 2008, p.19.

10 Op. cit., p19.

Copiii singuri acasă - aspecte calitative

Odată cu plecarea părinților peste hotare, copiii preiau rolurile acestora nu doar în întreținerea gospodăriei, dar și în ceea ce privește îngrijirea fraților și a surorilor mai mici. Echilibrul intern al familiei este perturbat prin plecarea unui părinte. Familia trebuie să se reorganizeze și să se adapteze, ceea ce reprezintă un proces îndelungat, care poate dura și câteva luni. Această perioadă este resimțită ca o criză și este considerată cea mai dificilă perioadă. Acest proces se încheie prin restabilirea unui echilibru atunci când alți membri ai familiei reușesc să împartă și să preia rolurile și responsabilitățile celui plecat.

Există o categorie de minori care nu se află sub directa supraveghere a unui adult (părinte, rudă sau cunoștință). În general, ei au peste 13-14 ani și sunt lăsați de părinți singuri, fără bunici sau alte rude. Pentru ei riscurile de a abandona școala, de a fi implicați în comiterea de fapte penale sau consum de droguri, sunt mai mari.

Copilul resimte atât lipsa informării cât și lipsa participării la decizie, într-un mod negativ, cu consecințe asupra atitudinii și comportamentului în lipsa părinților.

Mulți copii își asumă « eșecul » familiei considerând că ei sunt de vină pentru plecarea părinților. Ei au tendința să se considere responsabili de situația creată. Este posibil ca acest fapt să fie amplificat, în mod neintenționat, de părinți, care obișnuiesc să spună copiilor că pleacă pentru binele lor, precum și de îngrijitori, care le amintesc foarte frecvent acest lucru.

La nivel social și în mass-media se pune mai degrabă accent pe suferința și situația dezavantajată în care acești copii se află și mai puțin pe modul în care sunt respectate drepturile acestor copii sau pe soluțiile la problemele lor, pe serviciile concrete la care aceștia se pot adresa.

Majoritatea persoanelor de îngrijire afirmă că la nivel de comunitate nu există anumite servicii pentru copiii rămași fără îngrijire părintească și chiar dacă există, ei nu le cunosc.

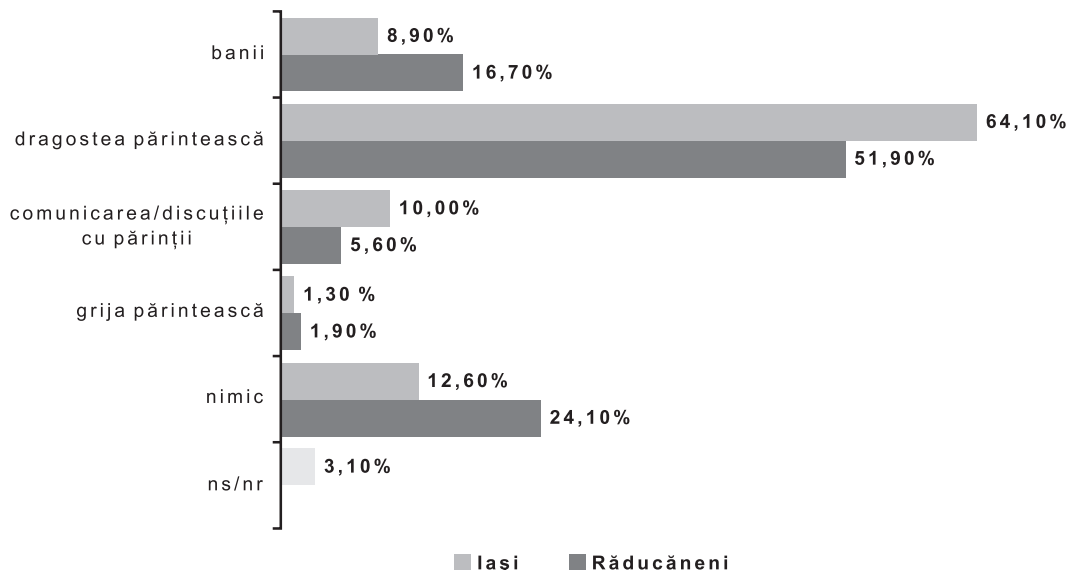
La acest moment (mai 2009), în Chișinău nu există servicii specializate efectiv pe această categorie de copii cu părinții plecați în străinătate, aceștia beneficiind de serviciile care sunt oferite, în general, copiilor aflați în dificultate. În Iași există servicii specializate pentru copiii cu părinții plecați la muncă în străinătate, deși parcursul acestor servicii a fost anevoios până la recunoașterea lor și până ce copiii și persoana, în grija căroră sunt, au înțeles utilitatea acestora¹¹.

Principalul efect pozitiv invocat de către copii este bunăstarea materială. Copiii migranților, în special cei cu ambii părinți plecați, tind într-o pondere mai mare, să aibă experiența unor călătorii în străinătate comparativ cu ceilalți copii.

11 Luca, C., Lupu, A., L., Pitea, M., Stîngaciu, M., *Studiu comparativ Iași - Chișinău privind situația copilului singur acasă*, Fundația Iosif, 2009, pp.26-27.

34% dintre copiii cu ambii părinți migranți au călătorit în străinătate, spre deosebire de doar 14% dintre copiii de nonmigranți. 20% dintre copiii cu ambii părinți plecați și-au petrecut vacanța de vară din 2006 în străinătate la părinții lor.

Vorbind despre ce le lipsește cel mai mult, copiii singuri acasă din județul Iași au oferit următoarele răspunsuri:

Deși plecarea la muncă este temporară, efectele asupra copiilor pot fi similare cu cele ale unei despărțiri pe termen lung sau definitive. Copii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate au un profil asemănător cu cei ce trăiesc în familiile monoparentale ca urmare a despărțirii părinților sau a decesului unuia dintre ei.

Recomandări

Profesioniștii¹² identifică o serie de servicii necesare pentru prevenirea acestor efecte. Ca direcții de acțiune și intervenție, cele mai importante sunt următoarele:

1. Intervenție psiho-socială pentru prevenirea și combaterea efectelor neglijării

- Evaluare și intervenție psihologică. Evaluarea problemelor de natură psihologică a copilului survenite ca urmare a neglijării fizice și emoționale a acestuia și soluționarea acestora prin terapie specializată.

¹² Din practica Asociației Alternative Sociale în lucrul cu copiii singuri acasă. Asociația Alternative Sociale oferă servicii psiho-sociale copiilor singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate din anul 2006.

- Consiliere (pentru copil, părinte, persoană de îngrijire) cu scopul menținerii și îmbunătățirii relațiilor copilului cu părinții și alte persoane resursă pentru acesta.
- Activități de socializare pentru prevenirea (auto)marginalizării copilului în cadrul grupului de prieteni și a colegilor.
- Facilitarea instituirii unei măsuri de protecție pentru acei copii lipsiți de grija unui adult, în conformitate cu legislația în vigoare.
- Facilitarea obținerii prestațiilor prevăzute legal, de care copilul sau reprezentantul legal al acestuia pot beneficia¹³.

2. Dezvoltarea abilităților și a comportamentelor pro-sociale

- Formarea de abilități de viață independentă cu scopul dezvoltării capacității de acomodare a copilului cu noul statut de “adult” și cu responsabilitățile implicite.
- Facilitarea accesului la serviciile din comunitate. Informare și suport pentru beneficiari, cu privire la resursele existente în comunitate și la modul de accesare a acestora, în funcție de dificultățile cu care se confruntă.
- Alternative de petrecere a timpului liber. Implicarea copiilor în activități de tip “after-school” cu scopul dezvoltării comportamentelor pro-sociale.

3. Ameliorarea conduitei școlare

- Meditații oferite pentru suplinirea sprijinului oferit de familie în procesul de educație școlară.
- Orientare școlară - identificarea disciplinelor școlare la care copilul întâmpină dificultăți și a metodelor de îmbunătățire a performanțelor la aceste materii.
- Orientare în carieră - îndrumarea vocațională a copiilor, în special a celor din ani terminali, pentru continuarea studiilor.
- Reintegrare școlară pentru acei copii care au abandonat școala.

5. Prevenirea comportamentelor de risc

- Mediarea relațiilor dintre copil și părinți/persoane resursă precum și a relațiilor dintre copil și instituțiile din comunitate pentru aplanarea și soluționarea conflictelor.

¹³ Pentru mai multe informații accesați www.singuracasa.ro, secțiunea Alocație europeană.

- Activități de informare și conștientizare pentru prevenirea delincvenței juvenile pentru copiii “singuri acasă” care pot dezvolta comportamente (pre) delincvente.
- Activități de informare și conștientizare pentru prevenirea exploatării prin muncă, a exploatării sexuale și a traficului de copii.

Bibliografie

Anghel, R. G., Horvath, I., *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Ed. Polirom, Iași, 2009.

Buzescu, M. (coord.), *Studiu privind efectele migrației părinților la muncă în străinătate asupra copiilor*, Centrul Județean de Asistență Psihopedagogică Iași, nepublicat, 2005-2009.

Gavriliuc, C., Platon, D., Afteni, V., *Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației*, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului și UNICEF Moldova, Chișinău, 2006.

Irimescu, G. (coord.), *SINGUR ACASĂ - studiu efectuat în zona Iași asupra copiilor separați de unul sau ambii părinți prin plecarea acestora la muncă în străinătate*, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2006.

Luca, C., Gulei, A.-S. (coord.), *Metodologie - asistența socială, psihologică și juridică a copiilor rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate*, Ed. Terra Nostra, București, 2007.

Luca, C., Lupu, A., L., Pitea, M., Stîngaciu, M., *Studiu comparativ Iași - Chișinău privind situația copilului singur acasă*, Fundația Iosif, 2009.

Sandu, D. (coord.), *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990-2006*, Fundația pentru o Societate Deschisă, București, 2006.

Toth, G., Toth, A., Voicu, O., Ștefănescu, M., *Efectele migrației: copiii rămași acasă*, Fundația Soros România, București, 2007.

Toth, A., Munteanu, D., Bleahu, A., *Analiză la nivel național asupra fenomenului copiilor rămași acasă prin plecarea părinților la muncă în străinătate*, Asociația Alternative Sociale și UNICEF România, Ed. Alpha MDN, Buzău, 2008.

***Situație copii cu părinți plecați la muncă în străinătate*, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copiilor, România, conform <http://www.copii.ro/content.aspx?id=158>, 2006-2008.

Cadrul legislativ al protecției copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației părinților

Cadrul legislativ din România¹⁴

Protecția copilului prin Ordinul 219 din 15 iunie 2006¹⁵

Acest ordin este emis de secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului și stabilește în art.1, alin.1, instituțiile cu atribuții de identificare a cazurilor de copii lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate.

Instituțiile cu aceste atribuții sunt:

- serviciile publice de asistență socială de la nivelul municipiilor și orașelor, denumite SPAS;
- persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale;
- direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București.

Termenul de identificare a copiilor lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate, la nivelul fiecărui oraș, sector din municipiul București și comună este de trei luni de la data publicării ordinului, adică la data de 23 septembrie 2006 fiecare dintre aceste instituții ar fi trebuit să aibă o evidență precisă asupra numărului de copii din comunitatea unde există aceste instituții.

Aliniatul 2 al aceluiași articol precizează că identificarea de către persoanele desemnate din instituțiile menționate se va face permanent, pentru toate cazurile de copii ai căror părinți se află la muncă în străinătate, din comunitate în care activează.

Articolul 2 stabilește care dintre copiii ai căror părinți se află la muncă în străinătate vor fi identificați stabilind o serie de criterii și anume:

14 Luca, C., "Cadrul legislativ privind problematica copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia sunt plecați la muncă în străinătate", în *Revista de cercetare și intervenție socială, Volumul 15/2006*, Universitatea "Al.I.Cuza" Iași, Departamentul de Sociologie și Asistentă Socială/Holt România, Ed. Lumen, Iași, 2006, pp.185-191.

15 *Ordinul nr. 219 din 15 iunie 2006 privind activitățile de identificare, intervenție și monitorizare a copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate. (Vezi anexa nr.1: Ordinul ANPDC nr.219 din 15 iunie 2006).*

- copilul lipsit de îngrijirea ambilor părinți în situația în care aceștia sunt plecați la muncă în străinătate;
- copilul aflat în îngrijirea unui singur părinte, în cazul familiilor monoparentale;
- copilului al cărui părinte, prin hotărâre judecătorească, are obligația creșterii și educării acestuia.

Atribuțiile instituțiilor enumerate mai sus sunt stabilite în următoarele articole: art.3; art.4. alin.1, 2; art.5; art.6; art.7, alin.1 și 2; art.8; art.9; art.10 și art. 11 ale Ordinului 219 din 15 iunie 2006 astfel:

- vor întocmi un raport de evaluare inițială (REI) pentru fiecare copil identificat în una din situațiile prevăzute la art.1;
- în situația în care din REI rezultă faptul că acel copil se află în situații de risc se întocmește planul de servicii în vederea prevenirii separării copilului de familia sa;
- planul de servicii întocmit de asistentul social sau de persoana cu atribuții de asistență socială va conține obligatoriu modalitățile de menținere a relațiilor personale ale copilului cu părinții, precum și tipul de consiliere psihologică de care va beneficia copilul;
- în situația în care REI recomandă consilierea familiei/persoanei la care se află copilul în întreținere și îngrijire și oferirea de servicii de suport, la propunerea asistentului social sau a persoanei cu atribuții de asistență socială care a instrumentat cazul, în planul de servicii se vor decide serviciile de suport pe care comunitatea le poate oferi;
- în situația în care SPAS și persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale din unitatea administrativ-teritorială unde se află copilul apreciază că există motive temeinice de natură să primejduiască dezvoltarea fizică, psihică, intelectuală sau morală a copilului lipsit de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia sunt la muncă în străinătate, vor sesiza imediat direcția generală de asistență socială și protecția copilului (DGASPC) din județul respectiv cu privire la identificarea cazului, în vederea instituirii unei măsuri de protecție specială a copilului;
- au obligația reevaluării situației la fiecare trei luni a copiilor lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care sunt plecați la muncă în străinătate și pentru care au fost întocmite REI;
- până la data de 15 ale lunii care urmează după încheierea unui semestru, SPAS, respectiv persoana cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale, va transmite direcției generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul județului situația centralizată pe plan local a cazurilor de copii cu părinți plecați la muncă în străinătate cât și

situația copiilor a căror părinți notifică instituțiilor enumerate intenția de a pleca la muncă în străinătate. Modelul de raportare este prevăzut în anexa nr.1 a ordinului menționat.

- au obligația asigurării unor acțiuni de informare la nivelul comunității în ceea ce privește posibilitățile legale de care pot dispune părinții care pleacă la muncă în străinătate, în vederea asigurării protecției fizice și juridice a copiilor care urmează să rămână în țară;
- au obligația de a primi notificări (declarații), după modelul din anexa 2, de la cetățenii români care au copii minori în îngrijire și doresc obținerea unui contract de muncă în străinătate, în care este nominalizată persoana în întreținerea și grija căreia vor rămâne copiii;
- SPAS/primăria de domiciliu are obligația emiterii unei dovezi după modelul din anexa III a ordinului menționat, pentru cetățenii români care au copii minori în îngrijire, doresc să obțină un contract de muncă în străinătate și au notificat instituția.

Obligațiile părinților cetățeni români care au copii în îngrijire și care sunt plecați sau intenționează să plece la muncă în străinătate:

- să colaboreze cu asistentul social sau cu persoana cu atribuții de asistență socială care instrumentează cazul copilului în vederea prevenirii separării copilului de familie;
- să notifice, în funcție de domiciliu, SPAS, persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale, direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București, intenția de a pleca la muncă în străinătate, precum și să nominalizeze persoana în îngrijirea și întreținerea căreia vor rămâne copiii;
- să se informeze la SPAS sau, după caz, la persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale, direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București cu privire la posibilitățile legale de care dispun în vederea asigurării protecției fizice și juridice a copiilor care urmează să rămână în țară;
- în situația solicitării de locuri de muncă în străinătate au obligația prezentării la agențiile de ocupare a forței de muncă a unei dovezi emise de SPAS/primăria de domiciliu prin care se arată că au notificat instituția.

Toate acțiunile ce privesc protecția copiilor lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate ar trebui să fie întreprinse, în baza articolului 6 din Legea 272/2004, care prevede principiile privind respectarea și garantarea drepturilor copilului coroborate cu articolele 152 și 159 din Codul

Familiei.

Cadrul legislativ din Republica Moldova

Legislația din Republica Moldova nu abordează în mod specific copiii care rămân fără îngrijire părintească din cauza migrației părinților. Noțiunea de copii ai migranților nu se regăsește în vreun act normativ, nici în anumite măsuri de protecție a acestora, instituții responsabile sau servicii care le pot fi prestate.

Prevederi ale anumitor norme pot fi însă aplicate și copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare.

Astfel, **Codul familiei al Republicii Moldova** din 26.10.2000 stabilește drepturile copilului rămas fără îngrijire părintească din diferite motive și obligațiile părinților și ale autorităților tutelare.

Capitolul 10 al Codului Familiei stabilește, cu referire la drepturile copiilor minori, că apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului se asigură de părinți sau persoanele care îi înlocuiesc. Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent dacă aceștia locuiesc împreună cu părinții sau separat.

În cazurile când copilul este lipsit de grija părinților (aceștia sînt decăzuți din drepturile părintești, declarați incapabili sau dispăruți, cazuri de boală sau absență îndelungată, de eschivare de la educația copiilor, precum și în alte cazuri), drepturile și interesele legitime ale copilului sunt asigurate de autoritatea tutelară.

Copilul se poate adresa autorității tutelare dacă părinții nu-și îndeplinesc obligațiile de întreținere și educație. La fel pot face și adulții care știu despre existența vreunui pericol pentru viața și sănătatea copilului.

Capitolul 17 al Codului Familiei se referă la depistarea, evidența și protecția copiilor rămași fără ocrotire părintească. Astfel, autoritățile tutelare au sarcina să identifice copiii rămași fără ocrotire părintească, să țină evidența acestora și să aleagă forma adecvată de protecție a copiilor, asigurând controlul sistematic asupra condițiilor de întreținere și educație a acestora.

De asemenea, autoritatea tutelară trebuie să ia toate măsurile necesare pentru depistarea timpurie a situațiilor de risc care pot determina separarea copiilor de părinți și să organizeze funcționarea serviciilor de menținere, refacere și dezvoltare a capacității copiilor și a părinților de a depăși situațiile care ar putea determina separarea lor.

Funcțiile de autoritate tutelară se pun pe seama secțiilor raionale de asistență socială și protecție a familiei, Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului din municipiul Chișinău și a primăriilor satelor, orașelor.

Autoritatea tutelară care a fost informată despre copilul rămas fără ocrotire părintească este obligată, în termen de 3 zile, să efectueze un control al condițiilor

de trai ale copilului și, dacă se confirmă lipsa îngrijirii din partea părinților, să emită o decizie privind luarea copilului în evidență, asigurând apărarea drepturilor și intereselor lui legitime printr-un plasament provizoriu, admis de lege, până la determinarea formei de protecție adecvate.

O noutate în legislația Republicii Moldova referitoare la protecția copiilor migranților o constituie **Legea cu privire la migrația de muncă** din 10.07.2008, care face pentru prima dată referire la copiii care rămân fără îngrijire părintească din cauza migrației. Această lege a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2009.

Articolul 16 al acestei legi stabilește condițiile de angajare provizorie la muncă în străinătate a cetățenilor Republicii Moldova în mod individual. Astfel, în cazul în care cetățeanul Republicii Moldova se angajează provizoriu la muncă în străinătate în mod individual, el este în drept, în vederea asigurării protecției lui, să îndeplinească următoarele condiții:

- a) să obțină un contract individual de muncă;
- b) să înregistreze contractul individual de muncă la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă;
- c) să înregistreze contractul individual de muncă la Casa Națională de Asigurări Sociale și să achite contribuțiile de asigurări sociale;
- d) să prezinte la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, în modul stabilit de Guvern, documentul de confirmare, emis de organul competent de protecție a copiilor din raionul/sectorul de domiciliu al părinților, privind luarea în evidență a copiilor minori care rămân în țară.

Articolul 22 stabilește, printre altele, că lucrătorul emigrant este obligat să prezinte la Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă copia documentului de confirmare privind luarea în evidență a copiilor minori care rămân în țară, emis de organul competent de protecție a copiilor din raionul/sectorul de domiciliu al părinților.

Printre restricțiile privind emigrarea în scop de muncă, **Articolul 23** al respectivei legi stabilește și neprezentarea documentului de confirmare privind luarea în evidență a copiilor minori care rămân în țară, emis de organul competent de protecție a copiilor din raionul/sectorul de domiciliu al părinților.

Bibliografie

Codul Familiei din România.

Decretul nr.31/1954 privind persoanele fizice și juridice

Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului - emisă de Parlamentul României.

H.G. nr.683/2006 pentru completarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Legii nr. 156/2000 privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate, aprobate prin H.G. nr.384/2001.

Luca, C., "Cadru legislativ privind problematica copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia sunt plecați la muncă în străinătate", în Revista de cercetare și intervenție socială, Volumul 15/2006, Universitatea "Al.I.Cuza" Iași, Departamentul de Sociologie și Asistență Socială/Holt România, Ed. Lumen, Iași, 2006.

Ordinul 219/15.06.2006 privind activitățile de identificare, intervenție și monitorizare a copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate - emis de Secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului.

Ordinul 286/06.07.2006 pentru aprobarea Normelor Metodologice privind întocmirea Planului de Servicii și a Planului Individualizat de Protecție - emis de Secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului.

Ordinul 288/06.07.2006 pentru aprobarea Standardelor minime obligatorii privind managementul de caz în domeniul protecției drepturilor copilului - emis de Secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului.

Codul Familiei al Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000 cu modificările și completările ulterioare. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 47-48/210 din 26.04.2001.

Legea Republicii Moldova cu privire la migrația de muncă nr. 180-XVI, din 10.07.2008. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 162-164/598 din 29.08.2008.

Ordinul ANPDC nr.219 din 15 iunie 2006

ORDIN nr. 219 din 15 iunie 2006 privind activitățile de identificare, intervenție și monitorizare a copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate

În temeiul prevederilor art. 12 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. **17/2005** pentru stabilirea unor măsuri organizatorice la nivelul administrației publice centrale, aprobată cu modificări prin Legea nr. **198/2005**, ale art. 33 din Legea nr. **47/2006** privind sistemul național de asistență socială, ale art. 106 din Legea nr. **272/2004** privind protecția și promovarea drepturilor copilului, precum și ale art. 152 și 159 din **Codul familiei**,

potrivit prevederilor art. 16 din Hotărârea Guvernului nr. 412/2005 privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei,

secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului emite prezentul ordin.

Art. 1

(1) Serviciile publice de asistență socială organizate la nivelul municipiilor și orașelor, denumite în continuare SPAS, persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale, precum și direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București vor identifica cazurile de copii ai căror părinți se află la muncă în străinătate, în termen de 3 luni de la publicarea prezentului ordin.

(2) Identificarea prevăzută la alin. (1) se va face permanent pentru toate cazurile de copii aflați în situația prevăzută mai sus.

Art. 2

Prevederile prezentului ordin se aplică copilului lipsit de grija ambilor părinți în situația în care aceștia sunt plecați la muncă în străinătate, părintelui în cazul familiilor monoparentale, precum și copilului lipsit de grija părintelui care, prin hotărâre judecătorească, are obligația creșterii și educării acestuia.

Art. 3

SPAS, persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale din unitatea administrativ-teritorială unde se află copilul, precum și direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București vor întocmi un raport de evaluare inițială (RE/) pentru fiecare copil identificat în una dintre situațiile prevăzute la art. 1.

Art. 4

(1) În situația în care din REI rezultă faptul că acel copil se află în situație de risc, SPAS, persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale din unitatea administrativ-teritorială unde se află copilul, precum și direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București întocmesc planul de servicii, în vederea prevenirii separării copilului de familia sa.

(2) Planul de servicii va conține în mod obligatoriu modalitățile de menținere a relațiilor personale ale copilului cu părinții, precum și tipul de servicii de consiliere psihologică de care va beneficia copilul.

Art. 5

În situația în care REI recomandă consilierea familiei/persoanei la care se află copilul în întreținere și îngrijire și oferirea de servicii de suport, la propunerea asistentului social sau a persoanei cu atribuții de asistență socială care a instrumentat cazul, în planul de servicii se va decide cu privire la serviciile de suport pe care comunitatea le poate oferi.

Art. 6

În cazul în care apreciază că există motive temeinice de natură să primejduiască dezvoltarea fizică, psihică, intelectuală sau morală a copilului aflat în situația prevăzută la art. 1, SPAS și persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale din unitatea administrativ-teritorială unde se află copilul vor sesiza imediat direcția generală de asistență socială și protecția copilului cu privire la identificarea cazului, în vederea instituirii unei măsuri de protecție specială asupra copilului.

Art. 7

(1) Pentru copiii identificați în situația prevăzută la art. 1 și pentru care au fost întocmite REI, SPAS, persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale din unitatea administrativ-teritorială unde se află copilul, precum și direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București au obligația reevaluării situației acestora la fiecare 3 luni.

(2) Până la data de 15 a lunii care urmează după încheierea unui trimestru, SPAS, respectiv persoana cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale, va transmite direcției generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul județului situația centralizată pe plan local a cazurilor de copii cu părinți plecați la muncă în străinătate, conform anexei nr. 1.

Art. 8

Dispozițiile prezentului ordin se aplică și în situația copiilor ai căror părinți notifică SPAS, persoanelor cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale, precum și direcțiilor generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București intenția de a pleca la muncă în străinătate.

Art. 9

SPAS, persoanele cu atribuții de asistență socială din aparatul propriu al consiliilor locale comunale din unitatea administrativ-teritorială unde se află copilul, precum și direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul sectoarelor municipiului București au obligația asigurării unor acțiuni de informare la nivelul comunității în ceea ce privește posibilitățile legale de care pot dispune părinții care pleacă la muncă în străinătate, în vederea asigurării protecției fizice și juridice a copiilor care urmează să rămână în țară.

Art. 10

(1) Cetățenii români care au copii minori în îngrijire și doresc obținerea unui contract de muncă în străinătate au obligația de a notifica SPAS/primăriei de domiciliu intenția de a pleca la muncă în străinătate, precum și nominalizarea persoanei în întreținerea și îngrijirea căreia vor rămâne copiii, conform anexei nr. 2.

(2) În vederea respectării dispozițiilor prevăzute de Hotărârea Guvernului nr. **683/2006** pentru completarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Legii nr. **156/2000** privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. **384/2001**, părinții solicitanți de locuri de muncă în străinătate au obligația prezentării la agenții de ocupare a forței de muncă a unei dovezi emise de SPAS/primăria de domiciliu, conform anexei nr. 3.

Art. 11

Anexele nr. 1 - 3 fac parte integrantă din prezentul ordin.

Secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului,
Bogdan Adrian Panait

ANEXA Nr. 2: DECLARAȚIE

nr. din

Subsemnatul/Subsemnata , domiciliat/
domiciliată în localitatea , str. nr
..... , bl , se , et , ap , județul/sectorul telefon
..... , actul de identitate , serianr , CNP
..... , vă aduc la cunoștință intenția mea de a pleca la muncă în străinătate.

Declar pe propria răspundere că am/nu am copii minori în întreținere.

Menționez că pe perioada în care voi fi plecat/plecată la muncă în străinătate copilul/
copiii meu/mei (numele, prenumele, data nașterii)
..... va/vor fi lasat/lăsați în întreținerea și îngrijirea doamnei/domnului
..... (gradul de rudenie), domiciliat/domiciliată în localitatea ...
..... , actul de identitateseria nr. , CNP .
.....

Declarant,

Asistent social,

.....

.....

ANEXA Nr. 3: DOVADĂ

Serviciul Public de Asistență Socială /Primăria

nrdin

Se certifică prin prezenta că doamna/domnul , cu domiciliul
în localitatea , strnr , bl ,
se , et , ap , județul/sectorul , telefon ,
actul de identitateseria nr , având în întreținere
copii minori, a notificat serviciului public de asistență socială/primăriei în raza căruia/
căreia își are domiciliul intenția de a pleca cu contract de muncă în
străinătate.

Eliberăm prezenta în vederea completării dosarului conform dispozițiilor Hotărârii
Guvernului nr. 683/2006 pentru completarea Normelor metodologice de aplicare a
prevederilor Legii nr. 156/2000 privind protecția cetățenilor români care lucrează în
străinătate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 384/2001.

Director/Primar,

.....

Asistența socială a copilului singur acasă (modelul din România)

Managementul de caz¹⁶

Managementul de caz „reprezintă o metodă de coordonare a tuturor activităților de asistență socială și protecție specială desfășurate în interesul superior al copilului de către profesioniști din diferite servicii sau instituții publice și private”. Managementul de caz, aplicat în domeniul protecției drepturilor copilului, implică parcurgerea următoarelor etape:

1. Identificarea, evaluarea inițială și preluarea cazurilor;
2. Evaluarea detaliată/complexă a situației copilului;
3. Planificarea serviciilor și intervențiilor concretizată într-un plan prevăzut în legislație: PIP, plan de recuperare, plan de reabilitare și/ sau reintegrare socială, PS;
4. Furnizarea serviciilor și intervențiilor pentru copil, familie/reprezentant legal și alte persoane importante pentru copil;
5. Monitorizarea și re-evaluarea periodică a progreselor înregistrate, deciziilor și intervențiilor specializate;
6. Închiderea cazului.

Identificare

Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 definește drepturile și principiile dezvoltării normale a unui copil. Cunoașterea acestor drepturi este o responsabilitate care revine atât părinților, familiilor lărgite, profesioniștilor care lucrează cu copiii, cât și oricărei persoane responsabile. Principala responsabilitate de a crește un copil revine în primul rând părinților naturali. Complementar, această responsabilitate se extinde la nivelul comunității locale din care face parte copilul și familia sa. Statul are rolul de a fi garantul acestor drepturi și de a asigura respectarea lor.

Articolul 7 (al. 1) al Convenției cu privire la drepturile copilului stipulează dreptul copilului „de a-și cunoaște părinții și de a fi îngrijit de aceștia”. Situația copiilor rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate implică un grad de vulnerabilitate a copilului din cauza, nu doar absenței fizice a părinților, ci și a posibilităților de dezvoltare a legăturilor afective necesare evoluției psiho-sociale a copilului. Astfel, identificarea acestor copii reprezintă nu doar o

¹⁶ Luca, C., Gulei, A.-S. (coord.), *Metodologie - asistența socială, psihologică și juridică a copiilor rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate*, Ed. Terra Nostra, București, 2007, p.17

primă etapă a managementului de caz în asistența socială, ci și o modalitate de exercitare a responsabilităților ce ne revin ca cetățeni și/sau ca reprezentanți ai instituțiilor care promovează și asigură respectarea drepturilor copiilor.

Evaluare

Evaluarea inițială a copilului implică obținerea unei imagini de ansamblu cu privire la situația copilului la un moment dat și presupune obținerea unor informații minime despre copil, familia copilului/persoana de îngrijire, alte persoane relevante din viața copilului, mediul în care trăiește copilul, gradul în care sînt asigurate nevoile de bază (hrană, somn, igienă, siguranță), concluzii văzând propuneri de măsuri ulterioare sau nu.

Având în vedere drepturile și nevoile copilului, în procesul de evaluare este necesară urmărirea unor aspecte ce pot fi asociate cu absența părinților:

- *neglijarea alimentară* - privarea de hrană, absența mai multor categorii de alimente esențiale creșterii, mese neregulate etc.
- *neglijarea vestimentară* - haine nepotrivite pentru anotimp, haine prea mici sau prea mari, haine murdare
- *neglijarea igienei* - lipsa igienei corporale, mirosuri respingătoare, paraziți
- *neglijarea medicală* - absența îngrijirilor necesare, omiterea vaccinărilor și a vizitelor de control, neaplicarea/nerespectarea tratamentelor prescrise
- *neglijarea locuinței* - locuință prost întreținută, neîncălzită, risc de incendiu, mobilier absent sau aflat în stare de degradare, substanțe toxice aflate la îndemâna copilului etc.
- *neglijarea educației* - sub-stimulare, instabilitatea sistemului de pedepse și recompense, lipsa modelelor de învățare a abilităților de viață independentă, lipsa de urmărire și supraveghere a situației școlare¹⁷.

De asemenea trebuie urmărite posibilele riscuri și/sau forme de abuz care apar în unele cazuri ca urmare a nesupravegherii copiilor perioade mai îndelungate de timp. Acestea pot fi:

- *supraîncărcarea cu sarcini*: preluarea responsabilităților de adult (gătitul, menajul, spălatul hainelor, plata facturilor lunare etc.), îngrijirea și creșterea fraților mai mici
- *vulnerabilitate la abuzuri fizice, psihice, sexuale, exploatare prin muncă, trafic de copii și prostituție* (agresorii sexuali, recrutorii sau traficanții de persoane, persoanele care exploatează copii prin muncă își aleg victimele din rândul copiilor neglijăți, nesupravegheați)

17 *Ibidem*, p.49

- *insuficienta dezvoltare a abilităților de viață independentă* necesare pentru a face față dificultăților viitoare ca adult: independența în luarea deciziilor, încrederea în forțele proprii, abilități de management a timpului și a banilor, controlul și exprimarea emoțiilor, relaționare și comunicare etc.
- *însușirea deficitară a normelor etico-morale*: în absența unui model familial funcțional, a unui mediu sigur și coerent, copiii singuri acasă pot internaliza modelul de neglijare afectivă din cadrul familiei de origine pentru a-l aplica ulterior la vârsta adultă
- *debutul precoce al vieții sexuale*: în special puberii și dolescenții vor căuta afecțiunea și aprecierea de care au nevoie nu numai în grupul de prieteni ci și în relațiile intime¹⁸.

Vezi anexa nr.1: **Raport de evaluare inițială (REI)**

Intervenție

Avându-se în vedere interesul superior al copilului, în asistența socială a copilului singur acasă responsabilul de caz întocmește Planul de Servicii ce are ca scop prevenirea separării copilului de părinți. Acest plan este un instrument care se întocmește pentru copiii aflați la risc de părăsire de către părinți, pentru copiii reintegrați în familie după încetarea măsurii de protecție și în orice situație care impune acordarea de prestații și/sau servicii vizând respectarea drepturilor copilului. Planul de Servicii include de regulă, pe lângă datele de identificare, următoarele „câmpuri”: prestații, servicii pentru copil, pentru familie, pentru persoana de îngrijire, pentru persoana față de care copilul a dezvoltat legături de atașament. În cazul copilului singur acasă, tipul serviciilor acordate variază de la caz la caz, în funcție de rezultatele evaluării: de la măsuri privind îmbunătățirea relațiilor copil – părinte, copil - persoană de îngrijire, îmbunătățirea comunicării dintre copil și părintele/părinții plecați, până la măsuri de includere sau reintegrare a copilului într-o formă de învățământ, de dezvoltare de abilități de viață independentă sau măsuri vizând starea de sănătate a copilului.

În cazul în care separarea copilului de părinți s-a produs deja sau atunci când, în urma acordării serviciilor prevăzute în Planul de Servicii s-a constatat că menținerea copilului alături de părinți nu este posibilă, Serviciul de Protecție Specială din cadrul instituțiilor de stat de asistență socială și protecție a copilului va întocmi Planul Individualizat de Protecție ce va include luarea unei măsuri de protecție specială (plasamentul, plasamentul în regim de urgență, supraveghere specializată).

Vezi anexa nr.2: **Plan de servicii (PS)**

18 *Ibidem*, pp.52-53.

Monitorizare

După realizarea Planului de Servicii urmează etapa de monitorizare. Această etapă are ca scop verificarea modului în care Planul de Servicii implementat pe parcursul perioadei de asistență are impactul așteptat. Monitorizarea presupune de asemenea folosirea informațiilor aflate pentru a clarifica sau îndruma copilul cu privire la situațiile noi care au intervenit între timp (ex. referitoare la accesarea unor servicii) sau pentru a reîncepe procesul de intervenție în cazul în care se constată că planul de servicii sau planul de protecție trebuie revizuit.

Vezi anexa nr.3: **Fișa de monitorizare**

Bibliografie

Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.

Luca, C., Gulei, A.-S. (coord.), *Metodologie - asistența socială, psihologică și juridică a copiilor rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate*, Ed. Terra Nostra, București, 2007.

ANEXE:

- 1. Raport de evaluare inițială (REI)**
- 2. Plan de servicii (PS)**
- 3. Fișa de monitorizare**

RAPORT DE EVALUARE INIȚIALĂ

Nr. de înregistrare al cazului: _____

Situația a fost referită de către: _____

A. DATE DESPRE COPIL

A1. Numele si prenumele: _____

A2. Data și locul nașterii: _____, CNP: _____

A3. Domiciliul legal: _____

A4. Copilul locuiește în prezent:

La adresa: _____, telefon: _____

Împreună cu: mama, tata, familia lărgită: _____

Alte persoane: _____

Instituție de ocrotire: _____

A5. Are/Nu are instituită o măsură de protecție: _____

A6. Cine se ocupă de copil: _____

A7. Aspectul general al copilului:

Igienă: _____

Îmbrăcăminte: _____

A8. Starea de sănătate:

Înscris la medicul de familie: _____

A9. Situația școlară:

Este neșcolarizat, A abandonat școala în anul: _____

Înscriș la școala: _____

Nume învățător/diriginte _____, consilier școlar _____

Performanță școlară generală: _____

Conduita școlară: _____

Sanțiuni pe linie școlară: _____

Absenteism școlar: _____

Este corigent/repetent: _____

A10. Conduita socială

Relaționarea în școală: _____

Țimpul liber: _____

Comportamente deviante: _____

A11. Aspecte legate de nerespectarea drepturilor copilului:

*unde se identifică probleme legate de exercitarea unor drepturi detaliați la secțiunea *E. ANALIZA INFORMAȚIILOR*

A12. Informații suplimentare relevante:

B. DATE DESPRE FAMILIA COPILULUI

B1. Date despre părinți

	MAMA	TATA
Nume și prenume		
Data nașterii și CNP		
Țara în care este plecat		
Istoricul migrației circulatorii		
Ocupația înainte de plecare/ ocupația actuală		
Lucrează cu forme legale sau "la negru"		
Comunicarea		
Alte informații relevante		

B2. Date despre frați/surori: _____

B3. Relațiile din cadrul familiei:

Maritale: _____

Parentale: _____

Altele: _____

B4. Bugetul familiei:

Venituri: _____

Bunuri: _____

B5. Alte informații relevante: _____

C. DATE PRIVIND PERSOANA CARE ARE ÎN ÎNTREȚINERE ȘI ÎNGRIJIRE COPILUL:

C1. Nume și prenume:

C2. Data nașterii: _____, **CNP:** _____

C3. Gradul de rudenie:

C4. Ocupația:

C5. Bugetul familiei persoanei de îngrijire:

Venituri: _____

Bunuri: _____

C6. Date despre locuința familiei persoanei de îngrijire:

proprietate personală chirie

Compusă din _____ camere ne/decomandate.

Condițiile locative sunt: _____

Restanțe la intretinere: _____, alte datorii: _____

Aici locuiesc _____ persoane: _____

C7. Descrierea familiei persoanei de îngrijire:

Susnumitul(a) are o familie dez(organizată), cu _____ copii, dintre care _____

Nivelul educațional al persoanei de îngrijire este _____

Observații privind tipul familiei și relaționarea intra/extrafamilială:

a. relațiile maritale: _____

b. relațiile parentale: _____

c. relația cu copilul aflat în îngrijire: _____

d. relația cu familia copilului aflat în îngrijire: _____

e. altele: _____

C8. Alte informații relevante: _____

D. DATE DESPRE PERSOANA FAȚĂ DE CARE COPILUL A DEZVOLTAT LEGĂTURI DE ATAȘAMENT

D1. Nume și prenume: _____

D2. Data nașterii: _____, **CNP:** _____

D3. Ocupația: _____

D4. Tipul relației: _____

E. ANALIZA INFORMAȚIILOR:

-	+

Concluzii: _____

F. PROPUNERI:

a) Completarea evaluării situației copilului din alte perspective: psihologică, medicală, psihiatrică,
 juridică, alte tipuri de evaluare _____

b) Întocmirea planului de servicii ;

c) Monitorizare la: _____

d) Referire către DGASPC pentru _____

Data efectuării: _____

Responsabil de caz (numele și prenumele în clar și semnătura):

PLAN DE SERVICII

Data realizării / revizuirii: _____

Nr. de înregistrare al cazului: _____

A. DATE DESPRE CAZ

1. Numele și prenumele copilului: _____

2. Data și locul nașterii: _____ ; **CNP:** _____

3. Mama: _____ **Tata:** _____

4. Persoana de întreținere/reprezentant legal și gradul de rudenie: _____

5. Adresa: _____

6. Motivul întocmirii/revizuirii planului de servicii: _____

7. Managerul de caz care asigură coordonarea metodologică a responsabilului de caz prevenire:

8. Responsabil de caz: _____

9. Membrii echipei și instituția din care provin: _____

B. PRESTAȚII

Tipul	Cuquantumul / cantitatea	Autoritatea locală / Instituția / ONG	Data începerii	Perioada de acordare

C. SERVICII PENTRU COPIL

Tipul	Instituția responsabilă	Obiective generale	Data începerii	Perioada de desfășurare	Responsabil de intervenție / Persoana responsabilă

D. SERVICII PENTRU FAMILIE

Tipul	Instituția responsabilă	Obiective generale	Data începerii	Perioada de desfășurare	Responsabil de intervenție / Persoana responsabilă

E. SERVICII PENTRU PERSOANA DE INGRIJIRE

Tipul	Instituția responsabilă	Obiective generale	Data începerii	Perioada de desfășurare	Responsabil de intervenție / Persoana responsabilă

F. SERVICII PENTRU PERSOANA FAȚĂ DE CARE COPILUL A DEZVOLTAT LEGĂTURI DE ATAȘAMENT

Tipul	Instituția responsabilă	Obiective generale	Data începerii	Perioada de desfășurare	Responsabil de intervenție / Persoana responsabilă

OBSERVAȚII legate de îndeplinirea obiectivelor:

Responsabil de caz (numele și prenumele în clar și semnătura)

Membrii echipei (numele și prenumele în clar și semnătura)

FIȘA DE MONITORIZARE A SITUAȚIEI COPILULUI

Nr. _____ / _____

Număr dosar/tipul:

Numele și prenumele copilului:

CNP/Data și locul nașterii copilului:

Sexul :

Numele și prenumele mamei :

Numele și prenumele tatălui:

Reprezentantul legal:

Domiciliul:

Reședința:

Este înscris la medic de familie: Da, Nu.

Numele medicului de familie/unitatea:

Forma de învățământ frecventată:

Rezultate școlare/frecvența:

Consilier școlar:

Data luării în evidență:

Data realizării planului de servicii:

Data revizuirii planului de servicii:

Motivul realizării / revizuirii planului de servicii:

Observații referitoare la evoluția cazului:

Responsabil de caz prevenire / colaboratori:

Servicii de sănătate:

Servicii de educație:

Servicii de reabilitare:

Altele (precizați):

Propuneri :

Asistent social,

Asistența psihologică a copilului singur acasă. Modalități de lucru¹⁹

Asistența psihologică este un proces ce presupune parcurgerea unor etape ce încep de la referirea cazului pentru evaluare/consiliere de către asistentul social sau alt profesionist care lucrează cu copiii, continuând cu evaluarea propriu-zisă și - acolo unde se consideră necesar - consilierea și/sau psihoterapia.

Plecarea părinților la muncă în străinătate poate provoca anumite schimbări în psihicul copilului: de la perceperea acestui lucru ca pe un eveniment de viață stresant la trăirea unor experiențe psihotraumatizante. Aceste schimbări au la bază anumiți factori ce țin de modul în care a funcționat familia copilului înainte de plecare și modul în care dinamica relațiilor intrafamiliale a suferit schimbări după plecarea părintelui/părinților, factori ce țin de copil incluzând vârsta copilului și caracteristicile psihologice ale acestuia și factori ce țin de rețeaua de suport a familiei și implicit a copilului.

Pe lângă acești factori, un rol important în modul de percepere de către copil a plecării părinților îl are nivelul de informare cu privire la plecare: cu cât copilul este informat din timp despre plecare și cu cât este angajat în mod direct în pregătirea plecării (părinții discută cu copilul despre această plecare și despre schimbările care vor avea loc în viața lui, îi cer părerea, este asigurat de afecțiunea părinților și participă la etapele pregătitoare plecării) cu atât va dobândi un anumit control asupra situației care îl vor ajuta să facă față plecării propriu-zise și perioadelor ulterioare în care va resimți nevoia părintelui/părinților.

Un alt aspect ce poate influența starea emoțională a copilului se referă la schimbările care au loc după plecarea părintelui/părinților la muncă în străinătate. De exemplu, modul în care părintele care a rămas acasă înțelege să-și asume și responsabilitățile părintelui lipsă poate constitui un factor favorizant pentru copil sau - dimpotrivă – un factor traumatizant (copilul preia toate sau aproape toate responsabilitățile părintelui lipsă, părintele rămas acasă învinovățește copilul pentru plecarea partenerului, consumă alcool în mod abuziv, folosește violența verbală și/sau fizică etc.). Totodată schimbarea domiciliului (mutarea în casa unei mătuși/unchi, altă rudă sau a unui vecin) sau a persoanei de îngrijire presupune adaptarea la un nou set de reguli „ale casei”, adaptare care poate varia de la înțelegere și cooperare la inacceptare. De asemenea, trebuința de a face față unor alte tipuri de relaționare: cu persoana de îngrijire, cu copiii acesteia sau relației dintre persoana de îngrijire și partenerul său poate constitui un factor de stres pentru copil.

Experiențele trăite de copil înainte, în timpul și după plecarea părintelui/părinților la muncă în străinătate pot duce la dezvoltarea unei palete largi de

¹⁹ Luca, C., Gulei, A.-S. (coord.), *Metodologie – asistența socială, psihologică și juridică a copiilor rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate*, Ed. Terra Nostra, București, 2007.

manifestări psiho-comportamentale în funcție de vârsta copilului, caracteristicile sale psiho-sociale, de modul în care acesta a fost pregătit pentru plecarea părintelui/părinților, sprijinul de care copilul beneficiază din partea rețelei de suport a familiei. Aceste manifestări psiho-comportamentale pot include: trăirea sentimentului de abandon, tristețe, anxietate, nesiguranță, stări depresive, comportament agresiv sau atitudine de indiferență, deteriorarea conduitei școlare, scăderea capacității de concentrare, supra/subapreciere, autoizolare, stări de apatie, lipsă de motivație, comportamente (pre)delincvente etc.

Marea majoritate a acestor manifestări sunt „vizibile” și uneori ușor de atribuit ca și cauză tocmai plecarea părinților la muncă în străinătate. De regulă psihologul intervine pentru efectuarea unei evaluări la solicitarea asistentului social, responsabil de caz care a constatat necesitatea acestei măsuri în urma evaluării inițiale. Intervenția psihologului este parte integrantă a procesului de evaluare complexă a copilului și – acolo unde este cazul – din procesul de asistare ce are ca scop prevenirea separării copilului de părinți.

Evaluarea psihologică a copilului singur acasă presupune parcurgerea mai multor secvențe: interviu cu copilul și discuții suplimentare cu managerul de caz, asistentul social, părinte, persoana de îngrijire a copilului; teste de inteligență și de dezvoltare mintală, inventare/chestionare de personalitate, probe proiective, scale de măsurare a eventualelor simptome dezvoltate de copil; investigarea relațiilor copilului cu părinții, frații/surorile, persoana de îngrijire, părintele plecat.

Scopul acestei evaluări este de a identifica posibilele probleme pe care copilul singur acasă le poate prezenta, modul în care aceste probleme sunt legate de dezvoltarea sa, de istoricul său familial și social, structura de personalitate și caracteristicile copilului din punct de vedere al dezvoltării cognitive, morale și sociale și – nu în ultimul rând - modalitatea de raportare a copilului la plecarea părinților și la situația prezentă și manifestările sale psiho-comportamentale. În urma parcurgerii etapei de evaluare psihologică se întocmește Raportul de Evaluare Psihologică ce poate include: date de identificare a copilului, număr de întâlniri pentru realizarea evaluării și metodele de evaluare folosite, informații referitoare la dezvoltarea psiho-socială a copilului (nivelul de dezvoltare somato-fiziologică, evoluție psihologică, gândire, limbaj, atenție, afectivitate, dezvoltare morală, informații despre atașamentul dezvoltat de copil), modul în care acesta se raportează la plecarea părintelui/părinților, aspecte ale profilului psihologic, concluzii și recomandări.

Vezi anexa nr.1: **Raport de evaluare psihologică a copilului singur acasă**

Dacă - în urma evaluării psihologice - se constată necesitatea intervenției pentru asistarea copilului în vederea adaptării la perioada de absență a părintelui/părinților psihologul poate opta, în funcție de vârsta și de abilitățile mintale ale copilului, pentru: **consiliere suportivă** (încurajarea exprimării emoțiilor, ascultare activă, asistare în vederea gestionării constructive a emoțiilor), **psihoterapie** (probleme legate de stress, dificultăți în gestionarea unor emoții - furie, anxietate, depresie -, probleme de comunicare, tulburări de comportament, descoperirea unor noi metode adaptative de a face față situației de copil singur acasă, creșterea

stimei de sine și a încrederii în ceilalți, o mai bună cunoaștere a propriei persoane) sau **terapie prin joc** (folosirea funcției simbolice a jocului pentru exprimarea nevoilor, sentimentelor și emoțiilor, creșterea sentimentului de siguranță, învățarea și/sau dezvoltarea unor abilități de adaptare la situația plecării unuia sau ambilor părinți).

În lucrul cu copiii singuri acasă există mai multe teme ce pot fi abordate pentru a-i ajuta să traverseze perioada de separare de părinți. Între acestea sunt: dorul de părinți, sentimentul de vinovăție pentru plecarea părintelui/părinților, stima de sine, supraîncărcarea cu sarcini, comportamentele (pre)delincvente.

Dorul de părinți este o stare des întâlnită la copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate. În abordarea acestei teme sarcina principală a psihologului constă în încurajarea copilului să-și exprime emoțiile. Scrierea într-un jurnal poate fi un exercițiu de autocunoaștere cât și unul de descărcare emoțională; jocul de rol întărește abilitățile de exprimare a emoțiilor și contribuie la dezvoltarea abilităților de comunicare.

Sentimentul de vinovăție pentru plecarea părintelui/părinților este de cele mai multe ori întărit de argumentul dat de părinte/părinți pentru plecarea la muncă în străinătate: „să fie mai bine pentru întreaga familie”. Psihologul poate interveni prin asistarea copilului în identificarea și conștientizarea acestui tip de cogniție care alimentează sentimentul de vinovăție. Ulterior se abordează tema rolurilor și responsabilitatea luării deciziilor în cadrul familiei.

Stima de sine în cazul copiilor singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate poate fi afectată sub forma supraaprecierii și a subaprecierii. În cazul supraaprecierii, aceasta se manifestă prin atitudini de superioritate și bravaj ca urmare a bunurilor obținute de la părinți în comparație cu ceilalți copii de vârsta lor. Exercițiile de autocunoaștere și de dezvoltare a unei imagini de sine pozitive și realiste, discutarea avantajelor și dezavantajelor sunt metode de abordare a supraaprecierii copiilor. Subaprecierea se manifestă la copiii singuri acasă prin nevoia de a primi și de a oferi afecțiune, iar lipsa obiectului afectiv conduce la trăirea unui sentiment de abandon, de inferioritate și/sau de furie și dezamăgire față de părintele/părinții plecați exprimate prin timiditate excesivă, dificultăți de relaționare, atitudini de superioritate, comportamente (pre)delincvente etc. Ca și în cazul sentimentului de vinovăție, identificarea gândurilor care întrețin o imagine de sine negativă reprezintă o primă etapă urmată de exerciții de autocunoaștere și de întărire a calităților și abilităților identificate.

Supraîncărcarea cu sarcini este una din temele abordate mai ales în cazul fetelor, dar și în cazul băieților care au frați mai mici, precum și în mediul rural. Rolul psihologului este de a ajuta copilul să deosebească între abilitățile și aptitudinile de care are nevoie pentru a se dezvolta în mod independent și încărcătura de sarcini care duce de cele mai multe ori la scăderea randamentului școlar și/sau abandon școlar. De asemenea psihologul poate aborda tema cu privire la rolurile pe care trebuie să le îndeplinească un copil în cadrul familiei și conștientizarea drepturilor pe care le are ca și copil (dreptul la educație, la joacă etc.).

Comportamentele (pre)delincvente. Lipsa de supraveghere, nevoia de apartenență la grup, sentimentul de abandon și/sau de furie, nevoia de a atrage atenția pot conduce copilul singur acasă la comiterea de acte predelinvente (asocierea cu grupuri delincvente, chiul, violență verbală etc.) și/sau delincvente (furt, consum de droguri, violență fizică etc.). Identificarea gândurilor care întăresc astfel de comportamente, conștientizarea lor ca distorsiuni, jocul de rol, exercițiile de autocontrol și de autocunoaștere, exercițiile de comunicare asertivă a propriilor emoții și nevoi, dezvoltarea de abilități de viață independentă, implicarea în activități de grup sunt etape pe care le poate parcurge psihologul în lucrul cu copilul singur acasă care manifestă comportamente (pre)delincvente.

Vezi anexa nr.2: **Fișă individuală de consiliere**

Bibliografie

Luca, C., Gulei, A.-S., (coord.) *Metodologie - asistența socială, psihologică și juridică a copiilor rămași singuri acasă ca urmare a plecării părinților la muncă în străinătate*, Ed. Terra Nostra, București, 2007.

Birch, A., *Psihologia dezvoltării din primul an de viață până în perioada adultă*, Ed. Tehnică, București, 2000.

Dafinoiu, I., Varga, J.-I., *Psihoterapii scurte. Strategii, metode, tehnici*. Ed. Polirom, Iași, 2005.

Golu, M., *Dicționar de psihologie socială*, Ed. Enciclopedică, București, 1981.

Holdevici, I., *Psihoterapii scurte - Să ne rezolvăm problemele de viață rapid și eficient*, Ed. CERES, București, 2005.

Curs postuniversitar, *Consiliere psihologică*, Catedra de Psihologie - Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca, 2005.

Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.

ANEXE:

1. Raport de evaluare psihologică a copilului singur acasă

2. Fișă individuală de consiliere

RAPORT DE EVALUARE PSIHOLAGICĂ

Numărul de înregistrare al cazului: _____ / _____

Nume: _____ Prenume: _____

Vârsta: _____ ani;

Data nașterii:

Studii:

Motivul solicitării evaluării:

Evaluare solicitată de:

Evaluare psihologică realizată de:

Locul desfășurării evaluării psihologice:

Numărul de întâlniri realizate pentru evaluare:

Metode de evaluare folosite:

Dezvoltarea socio-psiho-emoțională a copilului:

Aspecte ale profilului psihologic:

Atașamentul copilului:

Modalitatea de raportare a copilului la plecarea mamei la muncă în străinătate:

Recomandări:

Având în vedere interesul superior al copilului și nevoile de dezvoltare ale acestuia, recomandăm ca:

Teorii la care se raportează psihologul în realizarea evaluării psihologice:

Data întocmirii raportului: _____

FIȘĂ INDIVIDUALĂ DE CONSILIERE

Numărul de înregistrare al cazului: _____ / _____

Numele _____, Prenumele _____

Obiectiv/ Tema terapeutică abordată	Tehnici și metode utilizate	Observații	Data

Rolul profesorului în prevenirea consecințelor negative ale plecării părinților la muncă în străinătate asupra copiilor.

Migrația părinților aduce schimbări mari în viața copiilor, schimbări pe care ei le trăiesc diferit. Contribuția profesorului pentru prevenirea consecințelor negative ale acestui fenomen poate fi deosebit de valoroasă. O etapă importantă în stabilirea celei mai eficiente strategii de acțiune este evaluarea situației și nevoilor acestor copii.

Roluri și calități ale profesioniștilor care lucrează cu copiii migrantilor²⁰.

- Identificarea nevoilor copiilor
- Tratarea tuturor copiilor în mod egal
- Comunicarea permanentă și deschisă cu copiii
- Cunoașterea dorințelor și intereselor copiilor, a cercului de prieteni ai acestora
- Observarea comportamentului și a schimbărilor psihologice care se produc la copii
- Implicarea copiilor în diverse activități, inclusiv extracurriculare
- Oferire de ajutor și sfaturi la solicitarea copiilor
- Spirit întreprinzător pentru abordarea situațiilor de problemă cu care se pot confrunta copiii
- Sensibilizarea și mobilizarea altor persoane pentru a oferi suport copiilor
- Informarea permanentă a familiei și a persoanelor care îngrijesc copiii despre situația acestora
- Informarea părinților elevilor și a persoanelor care îngrijesc copiii despre consecințele migrației asupra dezvoltării copilului
- Comunicare cu părinții plecați în străinătate despre situația emoțională și școlară a copiilor
- Referirea copiilor spre alte servicii din comunitate

I. Demersul profesorului în lucrul cu elevii

1. Analiza de nevoi (informaționale, formare a competențelor, suport emoțional)

Faceți o evaluare de nevoi în clasa de elevi și alcătuiți împreună cu ei lista de teme pe care să o abordați la lecțiile de dirigenție.

²⁰ Materiale elaborate de diriginții din raionul Călărași, Republica Moldova, participanți la stagiul de formare „Activități de susținere a copiilor rămași fără îngrijire părintească”, în cadrul proiectului „Includerea socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației”, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC), Chișinău, 2007.

În funcție de specificul grupului de copii, de nivelul de încredere existent între elevi și de relația dintre copii și adult, informațiile referitoare la necesitățile copiilor pot fi colectate prin diverse modalități.

Copiii pot fi întrebați direct ce vor să afle, de ce au nevoie pentru a se simți mai siguri și a se descurca mai bine ș.a.

Exemple de întrebări:

- Despre ce vreți să vorbim la orele educative? Ce teme vă interesează?
- În ce domenii vreți să vă informați mai mult?
- Cu ce probleme vă confrunțați în prezent? De ce cunoștințe și capacități aveți nevoie pentru a le face față?
- Despre ce situații de viață vreți să discutăm la orele de clasă?

Nevoi specifice ale copiilor, determinate de plecarea părinților peste hotare²¹

- susținere emoțională: să fie ascultați și înțeleși
- abordare individuală
- sfaturi
- activități de timp liber
- încredere în adulți (profesori)
- dezvoltarea simțului responsabilității
- pregătire pentru un mod de viață sănătos
- motivare pentru studii
- abilități de gestionare a resurselor (bani, timp)
- abilități de soluționare a problemelor și luare a deciziilor
- stimă de sine / apreciere adecvată
- relații interpersonale pozitive
- pregătirea părinților, persoanelor de îngrijire, profesorilor pentru a diminua consecințele migrației asupra copiilor.

În cazurile în care întrebările directe la o temă sau alta ar putea provoca emoții neplăcute copiilor, sunt utile tehnicile interactive de analiză a nevoilor sau cele bazate pe desen.

Vezi anexa nr.1: **Metode de analiză a nevoilor copiilor**

²¹ Materiale elaborate de diriginții din raionul Călărași, Republica Moldova, participanți la stagiul de formare „Activități de susținere a copiilor rămași fără îngrijire părintească”, în cadrul proiectului „Includerea socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației”, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC), Chișinău, 2007.

2. Identificarea stărilor emoționale ale copiilor

Migrația părinților este un eveniment care produce trăiri emoționale puternice, de cele mai multe ori acestea având o conotație negativă. Aceste emoții deseori îi împiedică pe copii să comunice, să-și îndeplinească responsabilitățile, să se comporte așa cum o făceau până la plecarea părinților. Atunci când copiii se simt copleșiți de emoții, le este foarte dificil să-și controleze acțiunile reieșite din primul impuls și să ia deciziile adecvate. În plus, ei nu mai pot să comunice clar ceea ce vor cu adevărat să spună.

Aplicând tehnici de identificare a emoțiilor, îi veți ajuta pe copii și tineri să-și conștientizeze, să-și exprime și să-și controleze stările afective.

În aplicarea tehnicilor de identificare a stărilor emoționale ale copiilor, este important să țineți cont de:

- *Vârsta copiilor.* Copiilor mai mici le este mai ușor să se exprime prin simboluri și desene, în timp ce pentru copiii mai mari este foarte important să-și dezvolte „vocabularul emoțiilor”;
- *Nivelul de încredere care există în grup.* Influențează libertatea de exprimare în public. Este important ca fiecare copil să aibă posibilitatea de a alege: să vorbească sau nu despre ceea ce simte, să o facă în pereche, în grupuri mici sau așa ca să fie auzit de toată clasa de copii;
- *Necesitatea de a discuta despre emoțiile descrise sau numite de copii.* Aceste tehnici au rolul de a ajuta copiii:
 1. să-și cunoască și conștientizeze viața emoțională proprie, de aceea nu întotdeauna sunt urmate de analize și discuții,
 2. să depășească anumite emoții neplăcute, dificile, de aceea uneori reflecțiile sunt importante pentru dezvoltarea și aplicarea strategii constructive de comportare;
- *Perioada „evaluată”.* Unele tehnici se referă la starea emoțională de moment sau de pe parcursul unei zile, iar altele, la perioade mai lungi din viața copilului. Există tehnici care contribuie la dezvoltarea abilităților copiilor de autoanaliză și observare în timp a diferitor manifestări emoționale proprii (Sentimente pe linia vieții, Jurnalul personal);

Veți contribui la dezvoltarea „vocabularului de emoții” al copiilor²²:

- când veți vorbi despre varietatea de sentimente;
- când îi veți întreba pe copii cum le-a mers în ziua respectivă, punând accent pe ceea ce au simțit ei în legătură cu evenimentele relatate;
- când îi veți întreba pe copii ce cred ei că au simțit și alte persoane implicate într-o situație sau alta;
- când vă veți exprima propriile sentimente.

Vezi anexa nr.2: **Tehnici pentru identificarea stărilor emoționale ale copiilor**

22 *Comportamentul asertiv și oferirea criticilor constructive. Suport de curs, CIDDC, Chișinău, 2008*

3. Dezvoltarea abilităților necesare copiilor pentru o viață independentă

Abordați în cadrul orelor de dirigiență subiecte care vor sprijini copiii și tinerii să aibă o imagine de sine pozitivă, să-și dezvolte competențe relaționale, de management al resurselor, de rezolvare a problemelor etc.

Iată o listă orientativă de teme importante:

- Autocunoașterea și respectul de sine
- Comunicare și relații interpersonale (asertivitate, toleranță, abordare nonviolentă a conflictelor interpersonale, a solicita și a oferi suport / ajutor, relații de gen etc.)
- Managementul resurselor (organizarea eficientă a timpului, administrarea banilor, cunoașterea comunității și identificarea instituțiilor care pot oferi suport în probleme de sănătate sau emoționale etc.)
- Mod de viață sănătos (alimentație, igienă, activitate fizică, păstrarea unui regim de viață care să prevină îmbolnăvirile, reacție rapidă și adecvată în caz de accident sau boală, asigurarea unei îmbrăcăminti decente, curate, adecvate vremii și ocaziei, întreținerea locuinței etc.)
- Soluționarea problemelor și luarea deciziilor (presiuni din partea altor persoane, situații dificile de viață etc.)

4. Promovarea egalității de șanse

Abordați teme de interes pentru toată clasa de elevi. Evitați să utilizați în comunicarea cu copiii etichete de orice fel - „clasă bună”, „elev talentat”, „copil din familie social-vulnerabilă”. Tot aici se includ termenii care se referă la situația familială a elevilor, inclusiv „orfan social”, „copil abandonat” ș.a. Aceste expresii sunt discriminatorii pentru copii și îi fac să se simtă prost, să nu vrea să se implice în activitățile pe care le propuneți.

Copiii și tinerii stabilesc relații de încredere cu profesorii care știu să comunice de la egal la egal cu ei și sunt bine pregătiți să discute teme de care sunt interesați elevii (de ex. relații interpersonale, rezolvarea de conflicte etc.). Dacă sunteți profesor, arătați copiilor că distanța de statut care există între voi se referă la perioada din timpul orelor de clasă. Asigurați-i că în restul timpului sunteți disponibil să discutați și să-i susțineți. Astfel veți obține încrederea lor și veți deveni o persoană căreia i se pot adresa.

5. Referirea copiilor care se confruntă cu situații dificile

Fiți gata să identificați copiii care traversează situații dificile (consum de substanțe, conflicte grave cu familia/persoana de îngrijire, violență, neglijare, depresie, boli, acțiuni ilegale etc.).

Oferiți suport emoțional pentru depășirea stărilor de neliniște și stres. Dacă stresul se citește pe fața copilului sau se reflectă în ceea ce spune sau face, dacă observați că se comportă altfel decât de obicei, îl puteți ajuta să facă față situației. Țineți minte că este mai dificil să învețe din experiența dvs., ajutați-l să învețe din propria experiență. Discutați despre lucrurile care provoacă stres și modalitățile constructive de a-i face față. În acest mod, stresul „se mută” din interior în afară, unde cauzele și efectele lui pot fi văzute și analizate. Faceți în așa fel încât școala să ofere diverse ocazii pentru activități de reducere a stresului: cluburi sportive, discoteci, cluburi de activități extrașcolare etc.

Contactați părinții copiilor. Poate fi nevoie să lucrați cu familia sau persoanele de îngrijire ale copiilor. Sugerați copiilor și/sau familiilor acestora să apeleze la serviciile specializate existente în comunitate - de asistență socială, medicală, psihologică, juridică etc.

6. Respectarea confidențialității

Profesorii și diriginții pot oferi elevilor un valoros suport emoțional. Atunci când copiii și tinerii au încredere că discuțiile cu aceștia vor rămâne secrete, ei se simt mai liberi în a povesti despre dificultățile și emoțiile pe care le au, în special, referitor la subiecte personale. Având o relație de încredere cu un adult, copilul va solicita susținerea acestuia de fiecare dată când va avea nevoie, iar astfel va fi prevenită agravarea anumitor probleme.

Principiul confidențialității constă în faptul că nu aveți dreptul să relațiați altora despre lucrurile spuse în cadrul comunicării cu persoana consultată, fără permisiunea acesteia. Toți specialiștii care se implică în soluționarea problemei unui copil trebuie să respecte anonimatul celui care beneficiază de ajutorul lor.

Uneori, adulților le este dificil să traseze limitele regulii de confidențialitate. Pentru a interveni rapid și eficient în situația unui copil, ei întreprind și acțiuni care pot conduce la dezvăluirea identității acestuia. În toate cazurile, adulții trebuie să fie foarte atenți, pentru a asigura dreptul copilului la protecție.

Excepțiile de la regula confidențialității trebuie să se refere la situațiile în care există o amenințare la adresa persoanei consultate sau a altcuiva și atunci când se încalcă legea.

II. Demersul profesorului în lucrul cu familiile elevilor

1. Abordarea subiectului migrației în cadrul ședințelor cu părinții

Migrația este un proces natural care a însoțit omenirea de-a lungul istoriei sale. Ceea ce puteți face dvs. este să ajutați părinții care intenționează să plece la muncă peste hotarele țării să-și pregătească în așa fel copiii, încât aceștia să se descurce independent în diverse situații de viață.

Explicați părinților că pentru a-și proteja copiii de eventualele riscuri la care sunt supuși în perioada când sunt despărțiți, ar trebui să întreprindă mai multe acțiuni:

- Să anunțe plecarea lor asistentului social din comunitate, care îi va informa despre modul în care pot asigura protecția copilului în perioada când sunt plecați.
- Să anunțe plecarea lor educatoarei de la grădinița sau dirigintei clasei pe care o frecventează copilul și să păstreze legătura cu aceste persoane care vor avea în vizor copilul, îi vor acorda sprijinul necesar pentru a face față diverselor dificultăți.
- Să aleagă cu atenție persoana care va îngriji și supraveghea copilul în lipsa lor.
- Să legalizeze relația copilului cu persoana de îngrijire printr-un act emis de autoritatea publică competentă. Încredințarea spre îngrijire a unui copil prin procurile eliberate de notarii publici nu asigură protecția copilului.

Lucruri pe care părinții trebuie să le facă împreună cu copiii, înainte de a pleca peste hotare, pentru a preveni consecințele negative ale despărțirii²³:

Să discute și să stabilească:

- motivul plecării și decizia că pleacă mama și/sau tatăl
- modul în care copiii vor avea grijă de frații care rămân acasă
- în grija cui rămâne copilul, care va fi relația cu persoana de îngrijire și ce atitudine să aibă față de aceasta
- cum să facă mâncare, să se alimenteze corect, să fie atenți la termenul de valabilitate al produselor
- care sunt regulile de igienă și cum să le respecte
- cum să procedeze în caz de boală, cum să administreze medicamente
- reguli de securitate (calamități naturale, electricitatea, focul, regulile de circulație)

²³ Material realizat în cadrul proiectului „Includerea socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației”, CIDDC, Chișinău, 2007.

- modul de pregătire și purtare a îmbrăcămînții de sezon
- cum să distribuie banii și să economisească resursele materiale
- cum să gestioneze timpul și să-și organizeze timpul liber
- modul de întreținere a gospodăriei și de repartizare a sarcinilor între membrii familiei, între copil și persoana de îngrijire
- cum să se comporte în situații neprevăzute și/sau de risc (gașcă, droguri, raporturi sexuale, relații cu persoane străine, trafic de ființe umane)
- cui să se adreseze atunci când au nevoie de ajutor (rude, profesori, psiholog școlar, asistent social, medic, polițist)
- listă cu numere de telefon ale diferitelor servicii din comunitate.

Să-i asigure:

- despre menținerea legăturii cu membrii familiei rămași acasă pe durata plecării
- că părintele plecat va trimite copilului resursele necesare
- că are încredere în capacitatea copilului de a face față vieții independente
- că orice dificultate poate fi depășită.

Să lase:

- mai multe copii ale setului de documente în baza cărora părintele pleacă peste hotare (contract de muncă, pașaport, viză)
- datele de contact proprii în țara în care pleacă (dacă e posibil).

Discutați cu părinții elevilor despre consecințele migrației adulților asupra dezvoltării copiilor. Oferiți informații și sugestii cu referire la particularitățile de dezvoltare a copiilor la diferite vârste, importanța comunicării și acordării de suport emoțional pe durata lipsei părinților etc.

2. Comunicarea cu persoanele adulte din anturajul copiilor

Sunteți o resursă valoroasă pentru membrii familiilor afectate de migrație. Totodată, colaborarea cu aceste persoane vă va ajuta să monitorizați situația copiilor, în special, dacă este vorba de cazuri mai dificile pe care le-ați identificat.

- Oferiți părinților și persoanelor de îngrijire sugestii bazate pe particularitățile individuale ale copiilor și tinerilor, pe care le cunoașteți datorită faptului că observați îndeaproape comportamentul acestora.
- Informați adulții despre posibilele consecințe negative ale despărțirii de părinți asupra emoțiilor și comportamentului copiilor.
- Promovați ideea că, pentru bunăstarea copilului, satisfacerea nevoilor emoționale este la fel de importantă ca cea a nevoilor de bază. Încurajați adulții să arate afecțiune față de copii, să-i încurajeze, să-și demonstreze suportul emoțional.

- Transmiteți ideea că prezența în viața copilului a cel puțin unui adult care îi oferă suport și în care el are încredere constituie unul dintre factorii de protecție în fața stresului.
- Sugerați modalități eficiente de colaborare cu copiii: comunicarea de la egal la egal, metode pozitive de disciplinare, tehnici de soluționare constructivă a neînțelegerilor, luarea în considerație a opiniei copilului, implicarea copilului în luarea deciziilor legate de viața sa, procedee de oferire a sprijinului emoțional, respectarea spațiului personal, încurajarea autonomiei, discuții despre administrarea banilor primiți de la părinți, acceptarea prietenilor copilului etc.

III. Demersul profesorului în elaborarea strategiei școlii pentru prevenirea consecințelor migrației asupra elevilor

1. Evaluarea la nivel de școală a situației copiilor care au părinți plecați în străinătate

Abordați în cadrul Consiliilor profesionale problematica efectelor negative ale migrației părinților asupra copiilor. Stabiliți care este numărul copiilor care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate în școală și efectuați o primă evaluare a situației lor. Managerii școlari se vor baza pe aceste date atunci când vor lua decizii privind acțiunile care trebuie întreprinse în scopul protecției acestor copii.

În lipsa unor practici deja verificate în domeniul lucrului cu copiii migranților, recomandăm profesorilor:

- Să-și planifice activitățile de prevenire a consecințelor migrației asupra copiilor în baza studierii atente a nevoilor acestora;
- Să învețe în urma fiecărei experiențe de lucru cu copiii, ceea ce îi va ajuta să-și facă o concepție despre strategiile mai eficiente de intervenție și să-și formeze treptat stilul personal de abordare a acestei probleme;
- Să utilizeze în planificarea activității opinii obținute de la copii și tineri;
- Să colaboreze cu alți actori comunitari în vederea eficientizării lucrului cu copiii.

Vezi anexa nr.3: **Fișă pentru colectarea informațiilor despre copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate**

2. Școala - spațiu prietenos pentru copii și tineri

Analizați, cu ajutorul următoarelor caracteristici, gradul în care școala este un mediu atractiv pentru elevi:

- Adulții conștientizează că sentimentul de apartenență este o nevoie a copiilor.
- Conducerea școlii și cadrele didactice se comportă democratic.
- Există un consens real între administrație, cadrele didactice și elevi, ceea ce asigură ca eforturile educative ale acestora să fie cu adevărat centrate pe nevoile copiilor și tinerilor.
- Școala propune adolescenților diverse activități la care să participe.
- Mediul fizic și atmosfera din școală îi încurajează pe adolescenți să se simtă confortabil atunci când trec pragul școlii.
- Adulții consultă regulat elevii și părinții lor cu privire la diverse aspecte ale mediului școlar.

Copiii și cadrele didactice petrec foarte mult timp la școală. Condițiile în care muncește persoana, iar învățătura este munca unui copil, îi influențează starea emoțională și randamentul. Aceste condiții se referă la diferite aspecte: de la amplasarea mobilierului, până la atmosferă. În situația în care copiii care au părinți plecați se simt acasă singuri și triști, climatul de la școală devine și mai important pentru ei.

Următorul exercițiu vă va ajuta să faceți orele petrecute în cadrul școlii mai plăcute și atractive. Întruniți grupul de profesori pentru a stabili o listă care să conțină tot ceea ce credeți că ar face mediul școlar sau al clasei mai plăcut, incluzând și lucrurile mari, și detaliile. Propuneți elevilor (în grupuri, clase) să procedeze la fel. Decideți împreună care sunt cele zece idei care corespund criteriului „maximum efect cu minimum cheltuială”. În sfârșit, gândiți-vă cine va realiza schimbările și în ce termene. Ghidați-vă după ideea că în acest mod încurajați încrederea în sine a tinerilor, deoarece ei au sentimentul că participă activ la construirea mediului în care trăiesc, că sunt consultați și opinia lor contează.

3. Creșterea motivației copiilor de a participa

Aplicați tehnici de motivare a copiilor să se implice în activități propuse de școală:

- **Stabilirea de reguli ale clasei împreună cu colectivul acesteia.** Determinarea clară a regulilor de comportament de la începutul anului școlar este esențială atât pentru managementul clasei, cât și pentru prevenirea unor comportamente dificile/nedorite.
- **Personalizarea clasei.** Aspectul interior al clasei reprezintă un mod de a fortifica identitatea socială a elevului. Oferiți posibilitate copiilor să participe la amenajarea sălii de clasă (de ex., prin desene, amplasarea mobilierului etc.). În același timp, veți încuraja creativitatea copiilor și sentimentul lor de apartenență.

- **Cunoașterea elevilor.** Cunoașterea particularităților copilului, memorarea prenumelui, a preferințelor sale, a relațiilor cu colegii sunt câteva aspecte importante care îi creează încredere în sine, sentimentul de siguranță și apreciere personală. Respectul față de elevi este un element esențial în motivarea lor la acțiuni de colaborare.
- **Implicarea elevilor în activitatea de învățare și cea educativă.** Posibilitatea de exprimare constituie o motivație puternică pentru elevi de a frecventa orele și a se implica activ. Activitățile interactive sunt considerate cele mai eficiente pentru formarea de competențe și prevenirea problemelor de disciplină. Tehnicile de grup în procesul de învățare permit o cunoaștere de sine mai bună, ceea ce ajută copiii să-și definească valorile personale. Ei sunt atrași de activități care permit comunicarea cu semenii și schimbul de experiență. Prin creșterea nivelului de interacțiune dintre copii și datorită feed-back-ului oferit tuturor elevilor, fiecare copil are sentimentul că este responsabil de ceea ce se întâmplă la nivel de grup. Astfel, elevii vor deveni mai responsabili, receptivi și se vor simți importanți în cadrul grupului.

Indicatori pentru a verifica eficiența în aplicarea metodelor interactive²⁴:

- Proporția de timp în care vorbește profesorul și în care vorbesc elevii
- Gradul de control exercitat de profesor asupra temelor discutate
- Mobilitatea elevilor în sala de clasă, acceptată / încurajată de profesor
- Nivelul de mobilitate al profesorului
- Măsura în care regulile de grup sunt negociate / impuse
- Măsura în care valorile, atitudinile și emoțiile sunt incluse în discuțiile de grup
- Nivelul de participare al elevilor la planificarea activităților
- Gradul de responsabilizare al elevilor de către profesor.

- **Rezolvarea imediată a problemelor disciplinare apărute.** Controlul proximității (apropierea fizică a profesorului față de elev inhibă comportamentul nedorit al acestuia), recurgerea la regulă, comunicarea asertivă sunt modalități constructive de a aborda dificultățile în momentul apariției lor.
- **Realizarea de evaluări periodice.** Evaluarea permite recompensarea fiecărui elev la intervale scurte de timp.

²⁴ Gavriluc, C. (coord.), *Ghid pentru profesioniștii care lucrează cu copiii migranților*, CIDDC, Ed. URMA ta, Chișinău, 2007.

4. Stabilirea parteneriatelor cu actorii comunitari

În multe comunități, copiii ai căror părinți sunt plecați în străinătate sunt considerați privilegiați, iar riscurile la care aceștia sunt supuși sunt neglijate. Încercați să sensibilizați opinia publică în legătură cu situația acestor copii și problemele emoționale, de sănătate, relaționale etc. cu care se pot confrunta ei.

Dacă în comunitate există o strategie / un plan de acțiune care vizează suportul pentru acești copii, determinați care este rolul școlii în acest sens și cum pot contribui cadrele didactice în prevenirea consecințelor migrației. Stabiliți relații de colaborare cu diverși actori: Centrul medicilor de familie, Primărie, ONG-uri etc.

Bibliografie

Gavriliuc, C. (coord.), *Ghid pentru profesioniștii care lucrează cu copiii migranților*, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Ed. URMA Ța, Chișinău, 2007.

Gavriliuc, C., Platon, D., Afteni, V., *Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației*, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului și UNICEF Moldova, Chișinău, 2006.

***Comportamentul asertiv și oferirea criticilor constructive. Suport de curs.* Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău, 2008.

***Materiale elaborate în cadrul proiectului Includerea socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației*, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău, 2007.

ANEXE:

- 1. Metode de analiză a nevoilor copiilor**
- 2. Tehnici pentru identificarea stărilor emoționale ale copiilor**
- 3. Fișă pentru colectarea informațiilor despre copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate**

1. Exemple de metode de analiză a nevoilor copiilor

*Vizualizarea pe fișe*²⁵

Obiectiv: planificarea tematicilor pentru ora de dirigenție în baza nevoilor și intereselor elevilor.

Materiale necesare: fișe de hârtie, carioca, scotch, tablă.

1. Explicați regulile metodei:
 - o singură idee pe o fișă
 - gândul trebuie expus în cel mult trei rânduri
2. Rugați participanții să-și ia câte o fișă și să răspundă la întrebarea „Ce teme vreau să discutăm la lecțiile de dirigenție?”. Dacă cineva are mai multe idei, poate lua mai multe fișe.
3. Invitați participanții să ia scotch și să lipească fișele lor pe tablă sau un perete din sală.
4. Rugați participanții să grupeze fișele și să denumească fiecare grup de idei astfel obținut.
5. Discutați cu elevii despre categoriile de teme pe care le-au identificat ei. Decideți care pot fi abordate începând cu lecția următoare și care necesită o pregătire din partea dvs. și a copiilor.

Avantajele metodei: fiecare elev are posibilitatea să-și exprime ideile; toți elevii pot participa la luarea deciziilor cu referire la temele planificate și ordinea acestora; elevii află despre nevoile și dorințele colegilor; se face o clasificare a nevoilor copiilor în funcție de prioritatea lor pentru clasa de elevi.

*Cutia cu idei*²⁶

Obiectiv: explorarea ideilor elevilor cu referire la tematica orelor de dirigenție, a intereselor privind activitățile de timp liber etc.

Materiale necesare: o cutie, în care să fie făcută o deschizătură pentru introducerea bilețelelor, fișe, pixuri.

Etape:

1. Plasați cutia într-un loc în care elevii să aibă acces oricând au nevoie.
2. Anunțați elevii despre funcția cutiei - în ea poate fi pusă orice idee, opinie sau dorință a copiilor, a cărei realizare le va fi benefică (teme de ore educative, activități de timp liber, sugestii privind stilul de comunicare în grup sau cu dirigințele etc.)
3. Determinați împreună cu clasa de elevi intervalul de timp în care se va face colectarea de idei (de ex. o zi, o săptămână).
4. Deschideți cutia împreună cu elevii, citiți ideile și faceți o grupare a lor.
5. Decideți care vor fi pașii următori pentru a realiza propunerile. Discutați despre resursele necesare pentru a pune în practică ideile și care va fi contribuția copiilor și cea a dirigintelui, profesorului în acest sens.

Avantajele metodei: fiecare elev are posibilitatea să-și exprime ideile; utilă în cazurile în care în grupul de elevi nu este stabilit un nivel de încredere care să permită exprimarea deschisă; poate fi aplicată cu un număr mare de copii.

²⁵ *Comportamentul asertiv și oferirea criticilor constructive. Suport de curs, CIDDC, Chișinău, 2008.*

²⁶ Gavriluc, C. (coord.), *Ghid pentru profesioniștii care lucrează cu copiii migranților*, CIDDC, Ed. URMA ta, Chișinău, 2007.

2. Tehnici pentru identificarea stărilor emoționale ale copiilor

*Fețe cu emoții*²⁷

Obiectiv: identificarea stării emoționale ale membrilor grupului.

Materiale necesare: pregătiți și decupați din timp fețe care redau diferite stări emoționale; scotch, tablă.

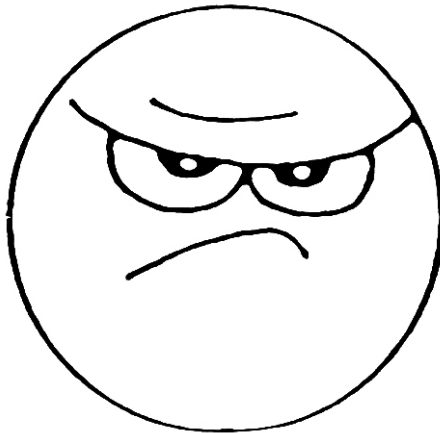
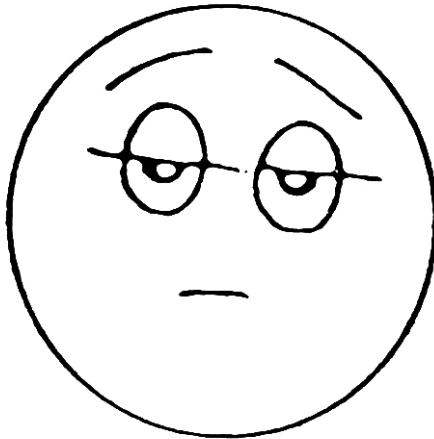
Etape:

1. Puneți la dispoziția copiilor imagini cu fețe care redau emoții. Decideți în funcție de particularitățile grupului câte feluri de emoții sunt potrivite pentru acest exercițiu. Propuneți-le să aleagă imaginea care redă cel mai bine felul cum se simte fiecare în acel moment.
2. Când toți copiii au făcut alegerea, rugați-i să lipească, pe rând, fața aleasă pe o coală mare de hârtie sau pe tablă și să numească emoția / starea lor. Mulțumiți fiecărui participant.
3. La final, priviți tot panoul de emoții și discutați cu grupul ideile pe care le au copiii în legătură cu ceea ce văd.

Avantajele metodei: reperul propus facilitează identificarea și verbalizarea stării emoționale; toți copiii sunt implicați și au ocazia să se exprime; oferă o imagine despre starea afectivă generală a grupului; este utilă aplicarea ei la început de lecție sau activitate, pentru a „măsura temperatura” atmosferei din grup și a crea oportunitatea de eliberare a unor eventuale tensiuni.

27 *Comportamentul asertiv și oferirea criticilor constructive. Suport de curs, CIDDC, Chișinău, 2008.*

Fișă de lucru „Fețe cu emoții”

*Copacul cu omuleți*²⁸

Obiectiv: identificarea stării emoționale ale membrilor grupului.

Materiale necesare: copii ale fișei de lucru pentru fiecare copil.

Etape:

1. Distribuți fișa și propuneți copiilor să se identifice cu o figură din ea. Oferiți câteva clipe pentru aceasta.
2. Propuneți celor care vor, să împărtășească grupului cine sunt ei în fișă și de ce și-au ales anume figura respectivă. Mulțumiți fiecărui participant.
3. Întrebați copiii ce cred despre starea emoțională și atmosfera care domină grupul, reieșind din ideile care au răsunat.

Avantajele metodei: fișa de lucru oferă o varietate mare de stări și emoții; fiecare copil are posibilitatea să interpreteze așa cum vrea semnificația poziției figurilor și alte elemente din imagine; toți copiii sunt implicați în exercițiu; oferă copiilor oportunitatea de a afla cum se simt ceilalți membri de grup; poate fi aplicată pentru a vedea care este starea emoțională a participanților la moment, în raport cu o temă anumită (de ex., relații interpersonale) sau cu grupul de elevi, dacă este utilizată la sfârșitul unei activități, iar participanții indică unde se aflau pe imagine la începutul activității și unde se găsesc la încheierea ei.

28 *Comportamentul asertiv și oferirea criticilor constructive. Suport de curs, CIDDC, Chișinău, 2008.*

Fișă de lucru „Copacul cu omuleți”

3. Fișă pentru colectarea informațiilor despre copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate²⁹

(completată de diriginții implicați în proiectul „Includerea socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației”)

- Numărul de elevi în clasă:
- Din ei au unul sau ambii părinți plecați:
- Numărul de copii care au plecați:
ambii părinți ____ mama ____ tatăl ____
- Țările în care au migrat părinții elevilor:
- Numărul de copii conform duratei de despărțire cu părintele / părinții:
până la 1 an ____ între 1 an și 2 ani ____ între 2 ani și 3 ani ____
între 3 ani și 4 ani ____ între 4 ani și 5 ani ____ mai mult de 5 ani ____
- Numărul de copii care:
locuiesc cu un părinte ____ locuiesc cu persoana de îngrijire ____
locuiesc singuri ____ locuiesc singuri, dar au o persoană de îngrijire ____
- Căile de comunicare dintre copii și părinții migrați

- Frecvența de comunicare dintre copii și părinții migrați

- Dificultățile cu care se confruntă copiii în diferite domenii ca urmare a plecării părinților lor în străinătate (activitățile de gospodărie, reușita școlară, activitățile de timp liber, relațiile cu colegii și prietenii, exprimarea și controlul emoțiilor, modul de viață sănătos etc.)

- Situații grave depistate printre elevii din clasă

²⁹ Material elaborat în cadrul proiectului „Includerea socială a copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației”, CIDDC, Chișinău, 2007.

Psihopedagogia prevenirii consecințelor negative ale plecării părinților în străinătate asupra copiilor

Nesiguranța determinată de absența unuia sau ambilor părinți creează la copilul rămas singur acasă teamă, anxietate, conduită de fugă etc. Lipsa afecțiunii părinților poate determina insecuritate afectivă, marginalizare, agresivitate îndreptată spre alți copii. Există câteva aspecte care, puse în practică de cadrele didactice ar putea ajuta copiii să depășească problemele declanșate de plecarea părinților în străinătate la muncă.

- **Ajută-i să se cunoască, să-și creeze o imagine de sine corectă!**
- **Comunică eficient cu elevii! Formează la copii abilități de ascultare activă!**
- **Fii asertiv! Formează la copii comportamente asertive!**
- **Fii empatic! Formează la copii comportamente empatic!**
- **Rezolvă la timp conflictele! Învață-i și pe copii să-și rezolve conflictele cu ceilalți!**
- **Ajută-i să ia o decizie corectă!**
- **Ajută-i să învețe!**
- **Lucrați în echipă! Învață-i pe copii că lucrul în echipă este foarte important!**

Aceste calități pot fi formate la elevi prin contribuția dirigintei și a profesorului psihopedagog, dar și a profesorilor față de care copilul a dezvoltat o relație de atașament și încredere.

1. Ajută-l să se cunoască, să-și creeze o imagine de sine corectă!

Climatul familial, mediul afectiv în care crește copilul, căldura sau indiferența acestuia îi vor marca puternic modul de viață, personalitatea, încrederea în forțele proprii și imaginea de sine. Cadrele didactice pot contribui la prevenirea consecințelor negative ale plecării părinților la muncă în străinătate. Pregătirea psihologică a copilului pentru a rezista la tot felul de încercări ale vieții începe cu formarea unei imagini de sine pozitive. Plecarea părinților și rămânerea copilului singur acasă este o astfel de încercare prin care trebuie să treacă acesta. Imaginea

de sine corectă este premisa de la care se poate porni în procesul de susținere psihologică a copilului de către școală. Orele de dirigenție ar trebui să abordeze teme care să contribuie la formarea corectă a imaginii de sine.

Ce este imaginea de sine!³⁰

Imaginea de sine este felul în care gândești despre calitățile și defectele tale. Abilitatea noastră de a ne evalua corect și realist, de a fi capabili să ne acceptăm așa cum suntem, definește imaginea de sine. Imaginea personală este propria noastră părere despre ce fel de persoană suntem. Imaginea de sine este fundamentul pe care se formează întregul comportament al persoanei. De aceea, educatorul de orice fel, profesor, părinte, trebuie să ajute copilul să-și formeze o imagine de sine corectă. Putem vorbi despre o imagine de sine fizică, psihică și una socială.

Imaginea de sine fizică, reprezintă modul în care fiecare persoană își acceptă propria corporalitate, ca ansamblu al trăsăturilor fizice.

Imaginea de sine psihică, este reprezentarea pe care o are fiecare persoană despre capacitățile sale psihice (limbaj, inteligență, caracter, voință, interese, valori etc.).

Imaginea de sine socială, reprezintă compararea cu altul și înscrierea individului în contextul social. La aceste se adaugă opinia grupului, adică imaginea socială de sine.

Fără îndoială, imaginea personală are o putere atât de mare, încât impactul ei este copleșitor asupra destinului oricărei persoane, ea putând influența atât reușita, cât și nereușita acesteia. Toate acțiunile și sentimentele noastre, sunt în concordanță cu imaginea noastră personală. Imaginea de sine scăzută determină neîncredere în sine, dar și o stimă de sine îndoielnică. La fel de dăunătoare este și imaginea de sine supraevaluată. Dacă cineva se va crede o persoană plină de talent și se va lansa într-o activitate specifică, se va întâlni curând cu eșecul, deoarece nu va putea face față cerințelor.

De aceea școala trebuie să-l ajute pe copil să-și formeze o imagine de sine corectă. El trebuie să știe că are calități dar și defecte, că poate obține succese importante dar și unele insuccese. Copiii cu imagine de sine corectă:

- Se simt importanți
- Se simt unici
- Se simt plini de succes
- Își asumă scopuri bine definite
- Se simt utili

- Au simțul puterii
- Au încredere în sine
- Se simt respectați
- Pot lua decizii corecte
- Se simt capabili să-i influențezi pe alții
- Au o imagine corporală pozitivă.

Imaginea de sine corectă determină cristalizarea stimei de sine pozitivă. Încurajarea este procesul prin care părinții și cadrele didactice pot dezvolta încrederea și stima de sine a copilului. Intervenția părinților și a profesorilor este, deci, determinantă. În general cadrele didactice pot contribui la formarea imaginii de sine pozitivă astfel:

- a. să aibă așteptări rezonabile în raport cu vârsta elevilor;
- b. să-i ajute să-și planifice adecvat activitățile;
- c. să determine concentrarea elevilor asupra aspectelor pozitive din experiența lor, din viață etc.;
- d. să-i ajute să decidă singuri;
- e. să folosească încurajarea și recompensa atunci când este cazul;
- f. să fie model personal pentru elevi;
- g. să-i ajute pe elevi să-și identifice punctele tari și punctele slabe;
- h. să-i ajute să-și conștientizeze succesele, în acest fel se dezvoltă stima de sine;
- i. să dezvolte încrederea în imaginea fizică a copilului;
- j. să-i facă să-și asume responsabilități în cadrul clasei.

2. Comunică eficient cu elevii! Formează la copii abilități de ascultare activă!

Oricărui persoane îi este destul de ușor să comunice cu ceilalți. Mai greu este însă să-i ascultăm cu atenție. Ascultarea activă este o necesitate dar și o mare calitate a omului. Ascultarea activă este perceperea și înțelegerea corectă a ceea ce transmite interlocutorul. Putem desprinde câteva roluri sau funcții ale ascultării active în situațiile curente:

Rolurile ascultării active³¹

Rol de **facilitare a descărcării emoționale a partenerului** - sunt binecunoscute situațiile în care ne simțim plini, tensionați și avem dorința de a ne împărtăși cuiva. Odată realizat acest lucru, starea de tensiune se diminuează, ne simțim liniștiți și împăcați.

Rolul de **facilitare a exprimării de sine a partenerului** - cunoașterea necesităților, dorințelor și sentimentelor interlocutorului vă va ajuta să stabiliți un contact mutual eficient.

Rol în **intercunoaștere și învățare** - ascultând putem, pe de o parte, să cunoaștem persoana, să aflăm informații despre ea, despre alții sau despre realitate, iar pe de altă parte, putem să învățăm, să beneficiem de cunoștințele și experiențele celorlalți.

Toate aceste roluri derivă din caracterul ascultării ca și componentă de bază a comunicării, iar realizarea lor depinde de gradul în care persoanele implicate dispun de un anumit exercițiu și de unele trăsături și resurse, care le fac să fie buni sau mai puțin buni ascultători.

Care ar fi, așadar, la nivel personal, calitățile unui bun ascultător? În unele profesii cum ar fi aceea de educator, profesor, manager etc. ascultarea poate căpăta o valoare esențială pentru obținerea succesului. Pentru a putea practica ascultarea activă persoana trebuie să dispună de unele calități care îl caracterizează ca bun ascultător.

31 Băban, A. (coord.), *Consiliere educațională*, Ed. Imprimeria Ardealul, Cluj Napoca, 2001, pag.4.

<p style="text-align: center;">Un bun ascultător are următoarele calități</p>	<p style="text-align: center;">Un rău ascultător</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Ascultă cu atenție, este prezent în comunicare cu toate simțurile, prelucrează conținuturile; • Ascultă cu continuitate, fără întreruperi; • Este deschis, are disponibilitatea de a comunica, de a stabili relații; • Arată că este preocupat și își exprimă preocuparea pentru cele comunicate de interlocutor; • Mimica exprimă implicarea în procesul comunicării; • Nu dă semne de plictiseală (dacă procesul comunicării depășește timpul așteptat); • Nu întrerupe pe interlocutor (emittător); • Este preocupat și de subiectul comunicării și de persoana cu care comunică; • Păstrează contactul vizual direct dar nu derutează cu privirea; • Nu comunică într-o atmosferă în care există mulți factori perturbatori (riscă să perceapă denaturat); • Se asigură că înțelege bine mesajul, reia cele comunicate cu propriile cuvinte (parafrazează); • Este lipsit de prejudecăți în legătură cu informațiile emise. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ascultă, dar nu îl preocupă ce spune celalalt; • Aude, dar nu ascultă, nu se implică; • Privește spre tine dar, de fapt nu ascultă, se gândește în altă parte; • Este dominat de prejudecăți și stereotipii; • Gândește că efortul de a asculta este prea mare; • Se simte ofensat de interlocutor; • Ascultă preocupat numai de subiect și neglijează persoana (trăirile acesteia); • Ascultă fiind perturbat de alți factori; • Face gesturi de respingere și/sau blocare a comunicării; • Face gesturi neconcordante cu limbajul verbal.

Joc didactic pentru evaluare

Împărțiți-i pe elevi în perechi. Cereți elevilor să vorbească fiecare în același timp despre un anumit lucru (ce am făcut astăzi la școală, ce voi face după amiază etc.) timp de un minut. În timp ce vorbesc, elevii ar trebui să se concentreze concomitent să asculte ce spune celălalt. După trecerea minutului, elevii își spun unii altora ce au auzit și ce-și amintesc din ce a spus celălalt. Cereți elevilor din clasă să formeze un cerc. Discutați despre această experiență cu întreaga clasă.

Cum a decurs ascultarea?

Care cerințe ale ascultării active nu s-au respectat?

Cum ar fi trebuit să decurgă ascultarea?

3. Fii asertiv! Formează la copii comportamente asertive!

*Comunicarea asertivă înseamnă*³²:

- comunicare directă;
- gândește despre el că se poate adapta la orice cerință, pentru care este pregătit;
- exprimarea emoțiilor;
- abordare pozitivă a opiniilor;
- a solicita și a refuza conform conștiinței proprii;
- a face complimente;
- a spune DA sau NU când este necesar;
- respectul drepturilor.

Comunicarea inasertiv-pasivă înseamnă:

- evitarea confruntărilor, conflictelor, dorința ca toată lumea să fie mulțumită;
- lipsa unei cereri, a unei solicitări anume;
- neimplicarea în câștigarea unor drepturi personale sau în apărarea unor opinii;
- trăirea unui sentiment de frustrare, iritare, fără însă a se încerca să se exprime nemulțumirile față de ceilalți;
- vorbitorul lasă pe ceilalți să aleagă în locul său;
- vorbitorul vede drepturile celorlalți ca fiind mai importante și renunță la drepturile sale.

³² Ivey, A. E., Gluckstern, N., Ivey, M. B, *Abilitățile consilierului - abordare din perspectiva microconsilierii*, Ed. Universității din Oradea, 2002, pag.20-34.

Comunicarea inasertiv-agresivă înseamnă:

- vorbitorul blamează și îi acuză pe ceilalți, nu-și respectă colegii, etichetează, se ceartă, dictează;
- consideră că are întotdeauna dreptate;
- rezolvă problemele prin violență, consideră că cei din jurul său sunt adesea nedrepti cu el;
- este ironic și utilizează adesea critica în comunicare;
- este ostil și furios;
- consideră că drepturile lui sunt mai importante decât ale celorlalți.

10 principii de dezvoltare a comunicării asertive

- 1. SPUNE NU ATUNCI CÂND SE ÎNCALCĂ UN DREPT AL TĂU!**
- 2. NU TE ACUZA!**
- 3. EXPRIMĂ-ȚI OPINIILE PERSONALE!**
- 4. FII DIRECT!**
- 5. ACCEPTĂ ȘI PRIMEȘTE COMPLIMENTE!**
- 6. CERE FEED-BACK!**
- 7. SCHIMBĂ DISCUȚIA!**
- 8. CRITICĂ COMPORTAMENTUL ȘI NU PERSOANA!**
- 9. EXPRIMĂ COMPORTAMENTUL PE CARE DOREȘTI SĂ ÎL OBTȚI!**
- 10. SOLICITĂ INFORMAȚII!**

4. Fii empatic! Formează la copii comportamente empatic!

Ce înseamnă empatie?

Empatia este una din condițiile necesare și suficiente care facilitează comunicarea. Empatia presupune acceptarea necondiționată a ideilor, sentimentelor, credințelor celuilalt, chiar dacă acestea sunt diferite de propriile modele de referință, de modul subiectiv de a privi respectivele informații. Empatia presupune a te pune în postura celuilalt, fără însă a pierde contactul cu propria persoană. Empatia presupune "rezonanță" cu celălalt.

5. Rezolvă la timp conflictele! Învață-i și pe copii să-și rezolve conflictele cu ceilalți!

Copiii rămași singuri acasă pot intra ușor în conflict cu frații lor, cu persoanele de îngrijire, cu vecinii sau cu cadrele didactice. A ști să abordeze un conflict credem că este o necesitate pentru ei. În caz contrar pot apărea acte de violență. Cadrele didactice, în special profesorul psihopedagog, pot dezvolta abilitățile elevilor de a aborda și rezolva conflictele.

6. Ajută-i să ia o decizie corectă!

Procesul de luare a deciziilor, de selecție a unei opțiuni din câteva alternative posibile, este un proces frecvent în viața cotidiană. Deși, uneori, ne este greu să identificăm mecanismul deciziei, el e parcurs automat la nivel subconștient. Etapele luării unei decizii prezintă diferite grade de dificultate, în funcție de hotărârea pe care trebuie să o ia persoana în cauză. În linii generale, putem menționa că procesul de luare a deciziei constă din următoarele etape:

- 1. Identificarea problemei.*
- 2. Analiza informației disponibile.*

În această etapă se colectează toate informațiile cu privire la subiectul în cauză (se face apel la memoria personală, se colectează "sfaturile" celor apropiați etc.).

- 3. Elaborarea / Ordonarea soluțiilor potrivite.*

Acum apare un prim efort de ordonare logică a informației în soluții posibile.

- 4. Explorarea alternativelor.*

Se desfășoară un asalt de idei privind toate soluțiile identificate, acestea sunt analizate, verificate și comparate.

- 5. Evaluarea, verificarea alternativelor și alegerea variantei plauzibile.*

Posibilitățile de acțiune sunt evaluate în final, iar dintre toate variantele posibile este aleasă cea mai adecvată. Există situații în care alegerea se dovedește foarte dificilă. Acest lucru se întâmplă mai ales atunci când decizia de luat este una complexă și implică un grad sporit de nesiguranță sau risc. Iată câteva dintre aceste dificultăți:

- Două sau mai multe variante pot părea la fel de atractive. În aceste condiții este nevoie de o mai atentă analiză și evaluare a alternativelor de către decident.

- Este posibil ca nici o alternativă să nu permită atingerea în întregime a obiectivului stabilit. În aceste condiții este de dorit implementarea a două sau chiar trei alternative. În situația în care nici una dintre alternative nu ar permite atingerea obiectivului stabilit, este nevoie să se revină la etapa explorării alternativelor.

- Decidentul poate fi confuz din cauza numărului mare de alternative atractive, în această situație fiind nevoie de o mai atentă comparare și evaluare.

6. *Punerea în practică a deciziei și asumarea responsabilității consecințelor.*

După luarea deciziei decidentul va acționa în conformitate cu planul elaborat.

7. *Revizuirea deciziei luate și post-evaluarea.*

Unele din consecințele deciziei nu pot fi prevăzute în momentul stabilirii variantei optime. Uneori, ca semn al învățării din experiența trăită, subiectul revine asupra momentului de analiză și alegere, evaluându-și atât contextul, factorii și informația implicată, precum și propriul mecanism decizional.

7. Ajută-i să învețe!

Există 3 stiluri de învățare de bază, după modalitatea senzorială implicată: vizual, auditiv, tactil-kinestezic.

Stilul de învățare vizual are următoarele puncte tari:

- Își amintesc ceea ce scriu și citesc;
- Le plac prezentările și proiectele vizuale;
- Își pot aminti foarte bine diagrame, titluri de capitole și hărți;
- Înțeleg cel mai bine informațiile atunci când le văd.

Elevilor care au un stil de învățare vizual puteți să le sugerați următoarele strategii:

- *Luați notițe! Cea mai eficientă cale pentru o învățare de lungă durată.*
- *Priviți persoana cu care vorbiți! Vă ajută la concentrare asupra sarcinii de învățare.*
- *Cei mai mulți cu acest stil de învățare învață cel mai bine singuri.*
- *Când învățați luați multe notițe și explicați-le detaliat, în josul paginii.*
- *Dacă folosiți notițele altcuiva, rescrieți-le, dați-le o notă personală! Vă veți aminti mult mai bine!*
- *Utilizați marcatoarele, culorile pentru a sublinia ideile principale!*
- *Notați-vă ideile principale pe cartonașe colorate (engl. "flashcards"), apoi verificați-le!*
- *Dacă este posibil, folosiți diagrame, hărți, postere, filme, video, programe computere, atunci când studiați, când aveți de pregătit o temă sau când faceți o prezentare.*

Stilul de învățare auditiv prezintă următoarele puncte tari:

- Își amintesc ceea ce aud și ceea ce se spune;
- Le plac discuțiile din clasă și cele în grupuri mici;
- Își pot aminti foarte bine instrucțiunile, sarcinile verbale/orale;
- Înțeleg cel mai bine informațiile când le aud.

Elevilor care au un stil de învățare auditiv puteți să le sugerați următoarele strategii:

- *Studiați cu un prieten(ă)! Astfel puteți discuta cu acesta despre materialul de învățat, vă auziți unul pe celălalt, vă clarificați.*
- *Recitați/ spuneți cu voce tare informațiile pe care doriți să vi le amintiți mai mult timp.*
- *Întrebați cadrele didactice dacă puteți prezenta teme sau munca voastră ca o prezentare orală sau pe o casetă audio.*
- *Înregistrați casete audio cu punctele importante pe care vreți să vi le amintiți și ascultați-le în mod repetat. Este foarte folositor pentru învățarea materialelor în vederea participării la teste.*

Stilul de învățare tactil-kinestezic se remarcă prin punctele tari:

- *Își amintesc ceea ce fac și experiențele personale la care au participat cu mâinile și întreg;*
- *Corpul (mișcări și atingeri) ;*
- *Le place folosirea instrumentelor sau preferă lecțiile în care sunt implicați activ, preferă participarea la activități practice;*
- *Își pot aminti foarte bine lucrurile pe care le-au făcut;*
- *Au o bună coordonare motorie.*

Elevilor care au un stil de învățare kinestezic puteți să le sugerați următoarele strategii:

- *Luați frecvent mici pauze! Dar asigurați-vă că vă întoarceți repede la lucru. Un orar eficient cuprinde 15-25 minute de studiu, 3-5 minute de pauză.*
- *Când învățați o nouă informație, confecționați cartonașe colorate în care să includeți ideile esențiale, cuvintele cheie.*

Bibliografie

Barron, R.A., *Human Aggression*, Plenum, New York, 1977.

Băban, A. (coord.), *Consiliere educațională*, Ed. Imprimeria Ardealul, Cluj Napoca, 2001.

Dardel Jaouadi, F. (2000), „*Analyser et gérer les violences*”, în Doudin, P. A., Erkohen Marküs, M., 2000.

Debarbieux, E., *La violence en milieu scolaire, vol. I Etat des lieux*, ESF, Paris, 1996.

Debarbieux, E., et al., *La violence en milieu scolaire, vol. II Le désordre des choses*, ESF, Paris, 2000.

Doudin, P.A., Erkohen-Marküs, M., *Violences à l'école. Fatalité ou défi?*, De Boek & Larcier S.A., Bruxelles, 2000.

Dumitriu, C., *Le dați copiilor totul dar le cereți destul?*, București, 1985

Iovănuț, S. *Comunicarea*, Ed. Waldpress, Timișoara, 2001.

Ivey, A. E., Gluckstern, N., Ivey, M. B, *Abilitățile consilierului - abordare din perspectiva microconsilierii*, Ed. Universității din Oradea, 2002.

Pain, J., *Ecoles: Violence ou Pédagogie?*, Vigneux, 1992.

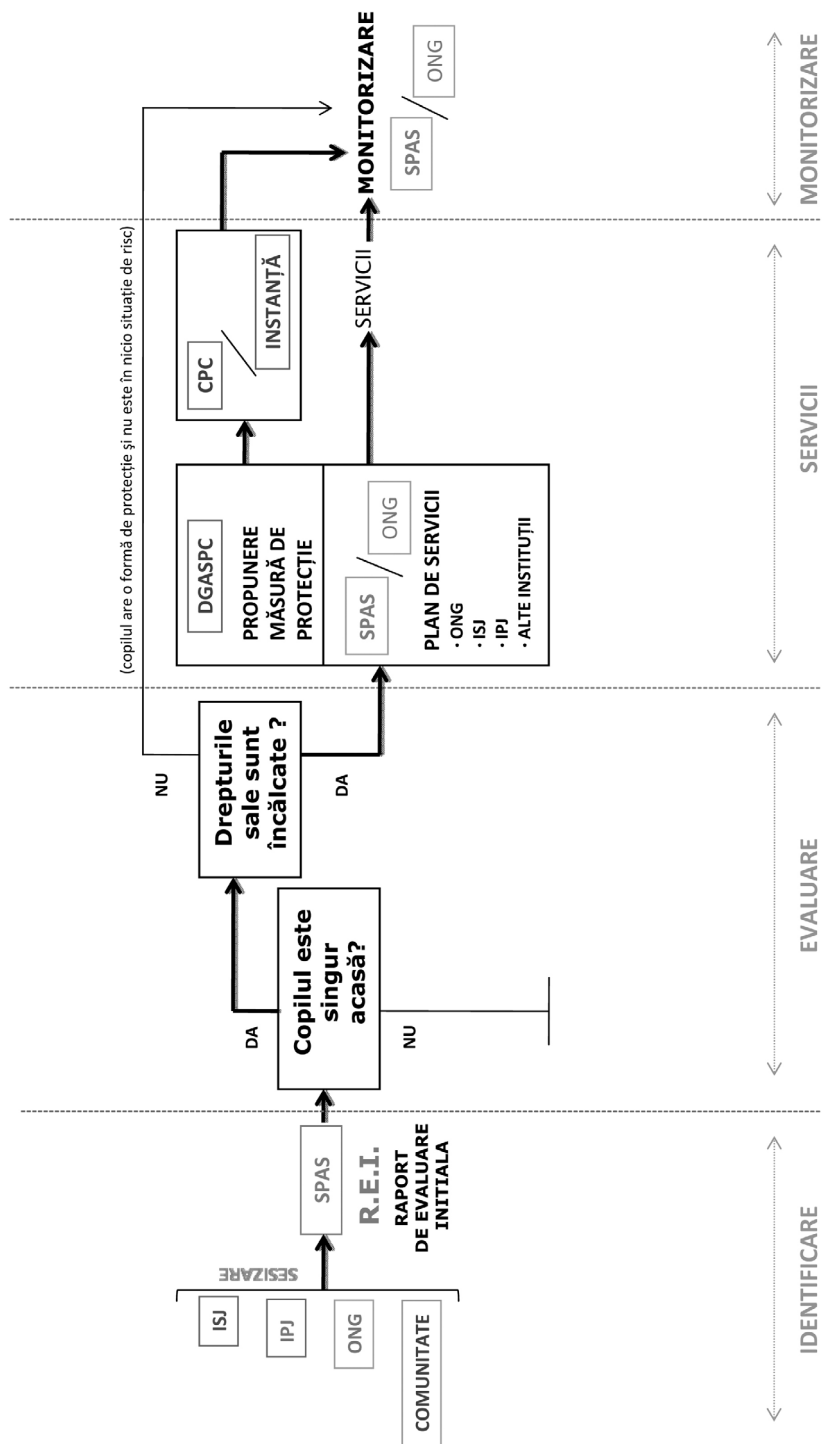
Păcurari, O., Târcă, A., Sarivan, L. (coord.), *Strategii didactice inovative*, Ed. Centrul Educația 2000+, București, 2003.

Peterman, F., Peterman, U., *Program de intervenție pentru copiii agresivi*, Ed. RTS, Cluj Napoca, 2006.

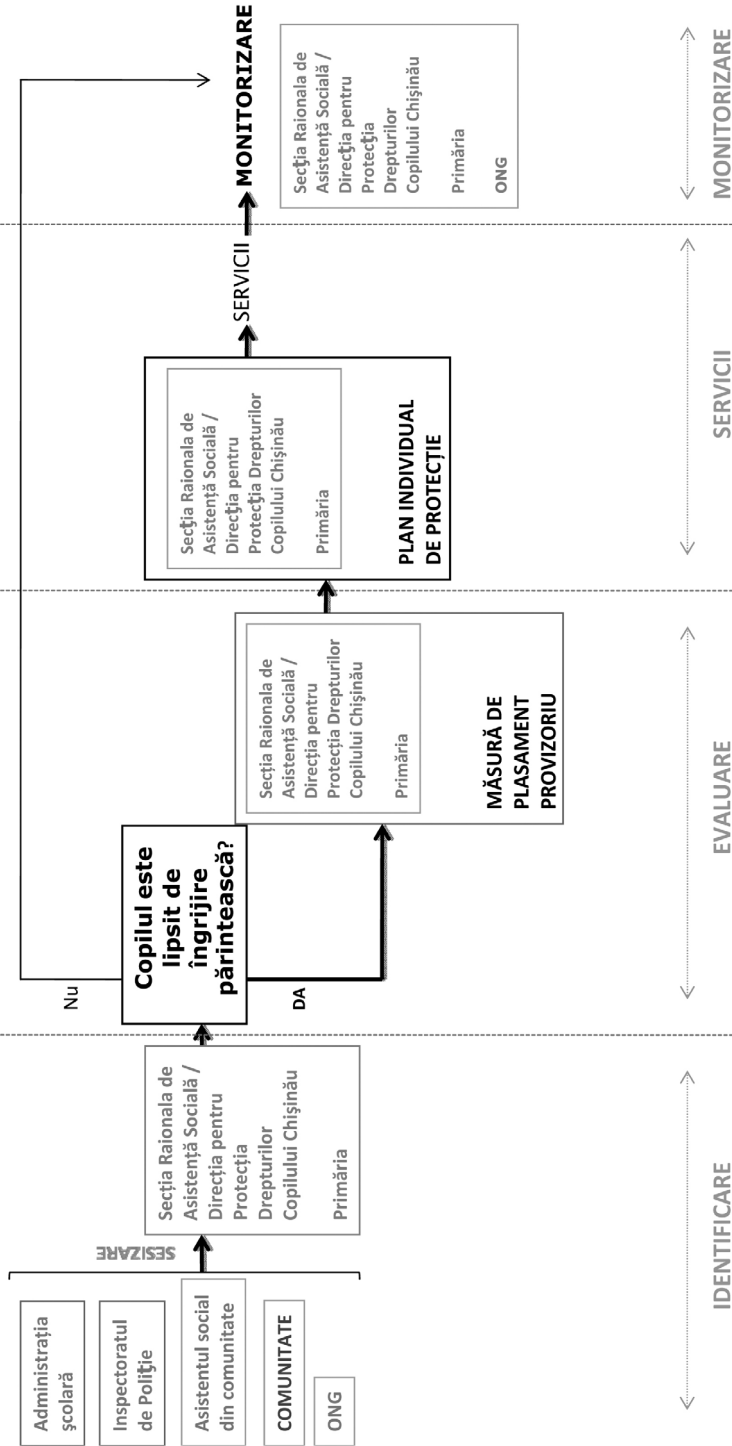
Piaget, J., Inhelder, B., *Psihologia copilului*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1975.

Dardel Jaouadi, F., *Analyser et gérer les violences*, în Doudin, P. A., Erkohen-Marküs, M., 2000.

Sistemul de protecție al copilului singur acasă în România

Sistemul de protecție al copilului singur acasă în Moldova

Fișă pentru identificarea situației copilului singur acasă

1. Nume, prenume: _____

2. Vârsta: _____ ani

3. Domiciliul:

4. Frați, surori (nume, vârstă):

5. Părintele plecat:

Mama

Tata

6. Persoana de îngrijire:

Nume, prenume:

Vârsta: _____ ani

Legătura cu familia copilului (vecin, rudă – grad de rudenie, altele):

Domiciliul persoanei de îngrijire:

Număr de telefon contact:

7. Când a plecat părintele/părinții:

8. Comunicarea cu părintele/părinții plecați:

zilnic

săptămînal

la două săptămîni

lunar

mai rar

9. Nivelul de școlarizare: _____

10. Cum a ajuns copilul în atenția profesionistului:

Numele persoanei care a completat:

Instituția, funcția:

Data completării:
